

НАЈБОЉА КРАТКА ПРИЧА ПИРОТА 2020.

Најбоља к р а т к а п р и ч а Пирота 2020.

Пирот 2020.

НАЈБОЉА КРАТКА ПРИЧА ПИРОТА 2020.

**НАЈБОЉА
КРАТКА ПРИЧА
ПИРОТА
2020.**

Издавач:
ДОМ КУЛТУРЕ ПИРОТ
Пирот, Српских владара 77

За издавача:
Мишко Ђирић, директор

Тираж: 500

Штампа:
МЕДИВЕСТ, Ниш

Уместо предговора

Буле Журић, *уместо жирија*

Тајна пиротске „пеглане“ кратке приче

Мислим да ће већина савремених писаца без много оклевања признати да нема ничег лепшег за младог писца од успешног ућешћа на неком књижевном конкурс. Прво, самим учешћем на конкурс и испуњавањем оних техничких захтева писац-почетник прелази ону невидљиву али битну разлику између некога ко „тек нешто пискара, онако за себе“ и оног који *пише*. Друго, уврштавање текста који сте послали под шифром или под пуним именом, презименом и адресом у зборник одабранбих радова или освајање неке од награда недвосмислено показује да се дотадашњи велики рад исплатио и да би сада само требало наставити са још већим радом. И треће, најважније, тиче се прилике да или лично упознате своје колеге или да на једном месту прочитате њихове текстове и из њих покушате да научите како написати увек бољу и још бољу реченицу.

У овом случају, постоји и Четврто, а реч је о чињеници да овај књижевни конкурс организују културни посленици из Пирота, те да се уручење награда и промоција Зборника дешавају на пиротском Сајму књига, у истој хали где се две недеље раније мезети чувена пиротска пеглана кобасица и где се током трајања Сајма пиротској публици преставе најактуелнији и највреднији савремени домаћи књижевни ствараоци.

Очигледно је да нешто од тог мајсторско-уметничког духа пресели у текстове књижевних ентузијаста и талената који сваке године овај жири стављају на немале муке, јер се у кратком року ваља сусрести са мноштвом тема и поступака.

НАЈБОЉА КРАТКА ПРИЧА ПИРОТА 2020.

Ове године, пред нама се нашло преко стотину текстова који, као и на сваком књижевном конкурс, са собом доносе шаренило које не оспокојава већ храбри. Људи су, наиме, жељни причања прича и труде се да оно што желе да исприповедају учине најбоље што умеју. Приметно је да тенденција апсолутне владавине такозване аутофикције и даље не јењава, али ту су и приче о давним и мање давним временима и књижевним јунацима који свој живот проводе искључиво у фикцији, дакле у тексту својих творца.

Оно што овај конкурс издваја од осталих који опстају на нашој културној сцени јесте снажно присуство локалног језичког израза и фолклорне тематике. Жири се и ове године трудио да међу таквим текстовима пажњи читалачке публике препоручи оно што је од такве феле било најбоље у понуди.

Иако је овај конкурс адреса на којој се окупљају махом они који тек почињу да остварују своје ауторске замисли, читање пристиглих радова уверило нас је у оно што је приметно и на оној великој, да не кажемо професионалној књижевној сцени: писци, наиме, све мање читају и то видно утиче на укупни квалитет пристиглих радова.

Ипак, било је право задовољство откривати нове књижевне светове нових књижевних имена, која се, док настаје овај пригодни текст, још увек налазе под велима вешто смишљаних шифри и зато нам не преостаје ништа друго него да читалачкој публици са поносом представимо оно што је било најбоље на овогодишњем конкурс.

Као што се пиротска кобасица мезети уз чашицу веселог разговора, тако и ви најбоље овогодишње приче читајте на тенане, уз велики мерак!

Живели!

p.s.

Ове преступне 2020. године жири је радио у саставу: *Горан Гоцић, Дејан Стојиљковић и Вуле Журић.*

І награда

Иван СТАМЕНКОВИЋ • Ниш

TE DEUM LAUDAMUS

ЧОВЕК ЧЕСТО буде несрећан, јер се роди пре но што свет постане налик његовој визији. Димитрије Керулари (Димитриос Керулариос, ако се држимо грчког изговора) није могао знати какав ће свет бити након њега, а онај у којем је живео није му се нимало допадао. На прагу пете деценије живота, када човек престаје да започиње, њега је сатирала туга, због убеђења да је живот протраћио улудо и бес због немоћи да бар остатак учини другачијим.

На враном коњу, са укоченим телом и хладноћом у костима, ујахао је у Сирмиум, на челу легије послате да прекине даље повлачење границе на уском језичку земље између Саве и Данувиуса (који су Грци још увек често називали – Истер). Дан раније је одвојио две центурије и послао их ка Неоплатенси да би спречио готске хорде да неким чудом пређу реку и зађу му са леђа. Ипак, није се много завааравао – овај рат је унапред изгубљен, а ако однекуд и има спаса, он може доћи само од Бога Јединога, а не од грчке коњице и непоуздане пешадије илirsке, која је још увек кришом славила Теуту.

Непрестано се сусретао са пропашћу, неумитном и нескривеном, чим су одмакли два конака од Константинополиса. Тако га је он у себи називао, јер је био од оних који су сматрали Флавија

Константина за свеца, иако је већина, из навике, престоницу називала старим именом – Бизанцијум. Василевс је изабрао њега, међу свим генералима, за овај поход, због његове беспопштедне посвећености вери Исусовој, а и зато што нико други није хтео да се прими тога.

Дуж целог пута, долином Аксија и Марга, легија је мимоилазила избеглице са границе, безуспешно покушавајући да угуши шапутања о новој провали Гота на територију Царства. После свих гласина које су колале, а све су убеђивале да су безбожници већ прешли границу на Данувиусу, Димитрије је могао бити задовољан када је избио на реку, код Сингидунума, и затекао тврђаве нетакнуте, а посаде, мада преплашене, у пуном саставу. Исто стање затекао је и у Таурунуму. Од заповедника града сазнао је да је настала паника претерана и непотребна: варвари немају опрему за прелазак реке, што они свакако знају, јер су сву своју силу пренели према Сирмиуму, по равници, а на другој обали се понекад само појави која групица, халачући и претећи у празно.

Умирен, Димитрије је могао да се усредсреди на организовање одбране. Али, душу одавно ништа није могло да умири. Знао је да Царство ништа не може спасити и прежалио га је. Оно са чим није могао да се помири је то да Готи не признају Господа Бога. Кад би прихватили хришћанство, он би им поклонио и Константинополис и Рим и свој живот. Овако, спремао се да положи живот за одбрану вере, унапред помирен са чињеницом да ће варварима врло брзо поћи за руком оно у чему су оманули пре четврт века.

Док је Димитрије још био недорастао оружју, дечак од својих тринаест година, дрхтао је од страха, у опседнутом Константинополису, а за време кратких предаха, излазио би на бедеме и посматрао дивље хорде готске, како прикупљају снагу за нови налет на зидине. Са страхом је шапутана једна реч, једно име: Ерманарик, а онда би свештеници наново ударили у литаније и бацање проклетстава.

Али тада је Римско царство било јединствено. Пољуљано додуше, али моћно још увек, довољно моћно да одбрани Босфор и да отера варваре назад преко границе. Тада је Теодосије Велики још увек био цар, цезар достојан славе Октавијана и Марка Аурелија. Млади Димитрије Керулари, син високог дворског достојанственика, васпитаван је да постане свети ратник хришћанства, да шири веру и брани државу. Стигао је тек до центурионског чина, када је Теодосије умро, поделивши на самрти Царство на две половине, остављајући своје недостојне синове да га наследе. Тако је Димитрије, у својој тридесет другој години живота, у истом дану напредовао и назадовао: од центуриона Римске империје, постао је генерал источне половине царства, његов родни град постао је престоница, а Царство су, у свакодневним разговорима, почели да зову Византијом.

Убрзо је слабуњавог цара Аркадија на престо-лу заменио ништа мање слабуњави Теодосије II, који је своје цезарско достојанство заменио титулом василевса, сматрајући да нова држава више није римска већ грчка и да ће обновити државу Александрову, ширећи хришћанство на север и исток. Док је генерал Димитрије ратовао под

Сирмиумом, навршавала се друга година Теодосијеве владавине.

Десетак дана по приспећу, Димитрије се није више усуђивао да шаље патроле ван утврђеног града. Након још пар дана није више ни могао: безбројна готска руља опколила је град, убијајући и палећи унаокло. Нису желели да преговарају – хтели су да пљачкају и руше, да скрнавe и погане, да силују и на коље натињу. Сирмиум је постао најсевернија тврђава хришћанске царевине, потпуно одсечен, без наде у помоћ и без заваривања да може одолети, ако варвари заиста пожеле да га заузму. По свему судећи, желели су. Чекали су да их се накупи довољан број под зидинама, а онда су напали. Гинули су у таласима, газили преко својих лешева, не сумњајући да ће, на крају, ипак ући у град. Број бранилаца на бедемима се смањивао, а ужас преосталих је растао.

Димитрије, полулуд, сваки предах који би им нападачи допустили, провео би на коленима, молећи се Господу Богу Јединому и Његовим арханђелима да не допусте да варвари побеђују хришћане, макар то њега живота стало. И, веровао је, Бог је одговорио на његове молбе: једног јутра, под градом је освануо преговарац, тражећи да говори са заповедником града. Увели су га опрезно, плашећи се неке подвале, и одвели га пред Димитрија. Гласник му је пренео позив готског врховног свештеника, упућен византијском поглавару, да дође на разговор од чијег ће исхода зависити хоће ли нападачи поштедети тврђаву и повући се, или ће је уништити и наставити даље до престонице. Димитрије је кратко размишљао, прелетео погледом по својим десеткованим и

осакаћеним војницима и затражио од гласника да га поведе својему вођи.

* * *

Прошло је више од двеста зима откако су се племена спустила са далеког севера, у потрази за чешћим уловом и питомијом земљом. Када је Ошавар био дете, отац његовог оца држао га је на коленима и причао му истине које је сазнао од оца свога оца, извлачећи прошлост из давних времена, када су Готи још живели по леденим земљама, око језера и глечера. Ошавар је, отворених уста, упијао историју свога рода и историју настанка света.

Из додира врелог ваздуха и леда, причао је старац, постали су Имир, праотац ледених дивова, и крава Аудумла, која је, лижући лед, прехранила себе и своје потомке. Аси, прворођени џинови, раскомадали су Имирово тело и створили земљу, од крви море, од лобање небо, од развитланог мозга облаке, а од смрсканих костију камењаре. Аси су дуго владали земљом и небом, братски сложено. Али, онда се појавила Сага, богиња приче и историје, и сви џинови желели су њену наклоност. Најуспешнији је био Один, па је Сага постала његова љубавница, и отад се у причама више не помињу имена поражених џинова.

„А где су сада богови?“, питао би малишан старца.

Тада су ноћи биле хладне и без светлости, људи су живели тешко, са муком подносећи самовољу богова. И они завапише, тражећи спас од

громовника Тора, да их реши недаћа. Тор послуша њихову молбу, дојури на својим двоколицама са упрегнутим јарчевима, и својим чекићем од камена поубија све ледене џинове. Очи убијених џинова побаца на небо, да буду људима светлост, и од њих постадоше звезде.

Када је Оашавару било шеснаест година, отац га одведе врховном врачу и остави га да му буде ученик.

Племи се тада налазило на левој обали Данувиуса, близу његовог утока у Море. Годинама су њихове похлепне очи гледале преко реке, белину мермера и сјај и раскош римских градова, а они који су одлазили и враћали се, доносили су нестварне приче о богатствима градова, о обрађеним пољима и женама црне косе и тамне коже.

Оашаваров учитељ имао је преко сто година. Памтио је много и са неповерењем је вртео главом на усхићење свог народа. Плашио се да ће, ако пређу реку, постати мекушци, да ће изгубити северњачку чврстину и ратнички дух, да ће заборавити своју веру и порекло.

Његов углед и моћ његова у племену били су велики и он је задржавао људе да не прелазе реку и да се не мешају са хришћанима, мекушцима навикнутим на удобност. И био је уверен у исправност своје мисије, јер је доживео најдубљу старост за коју се знало у племенској повести – имао је сто двадесет једну годину када га је Тор позвао у Валхалу. На самрти пренео је Оашавару највећу од свих тајни – положај планине, и са југа и са севера ограђене непрегледним равницама, са чијег врха Тор посматра земљу, а што је сваки врховни врач преносио на свога наследника.

Четрдесетпетогодишњи Оашавар имао је поштовање саплеменика, али не и моћ да их заустави. Ерманарик, вођа ратника, повео је сву своју силу на Римско царство. Ратници су пустошили, а жене, деца, старци и сва покретна имовина селили су се за њима. За пет година опустошили су црноморску обалу и стигли до зидина Константинополиса. У првом окршају под бредима Ерманарик је погинуо, али Готи задржали су опсаду још две године. Нападали су град дивљачки, истовремено се дивећи његовој величини и значају онога што је превазилазило њихова схватања.

Међутим, након две године безуспешног опседања, стигле су из Рима легије цара Теодосија и разбиле Готе. Под сталним притиском, племена су кренула на запад, спустила се до Пелопонеза, рушећи и пљачкајући, па су се вратили на север, у Панонију.

Оашавар је извукао мало користи из похода – научио је грчки и латински и дошао до сазнања да мешање са Римљанима може да буде погубно по веровање у Тора, ако се савладаном и покореном становништву не наметне вера победилаца.

Двадесет пет година након слома опсаде, Оашавар се налазио под утврђеним Сирмиумом. Главнину војске одвео је млади Аларих, у нади да ће заузети Рим, а њему је остала петина људства да покуша продор ка Сингидунуму и плодној долини Марга. Римско царство је већ осам година било подељено на две половине и више није било снажно и непобедиво. Ипак, њему је пао у део тежи задатак, јер је Источно царство било много организованије и боље брањено.

Када је видео да се готска сила осипа већ пред првом утврђеном препреком, знао је да неће далеко dospети. Одлучио је да прибегне лукавству и преговорима.

Пола дана пошто је послао гласника, у његов шатор уведен је грчки генерал, без оружја, снажан и плећат.

„Нека би дао Бог, племенити старче, да ти и твој народ доживите вечита блаженства раја, ако су твоје намере часне!“

Ошавар га погледа, за тренутак зачуђен, па му одговори – „Ништа није вечно, генерале, оно што није постојало одувек, не може постојати заувек – свет ће пропасти кад курјак Фенрир разјапи чељусти и прогута људе и богове и све што постоји, његова доња вилица додириваће земљу, а горња небо.“

* * *

Јахали су скоро месец дана, непрестано на север, преко непрегледне панонске равнице. Путовали су сами, без пратње и без заштите.

Успут су се добро упознали, тако да су све више мрзели и презирали обичаје и веровања оног другог, и све више поштовали један другог, јер, уз све разлике њихових народа, њих двојица су били слични људи.

Када су се указале силуете планина на хоризонту, Димитрије је већ помагао старцу да се одржава у седлу. Наравно, њихова надања била су супротна. При поласку, договорили су се – ако се бог Тор удостоји да испуни молбе свога свештени-

ка и појави се, Димитрије ће клекнути пред њега, а по повратку, предаће Сирмиум и све градове који буду хтели да се повинују његовој наредби. Ако се, пак, појави Божји анђео, а Димитрије је био убеђен да је то једино могуће, јер Тор је празнове-рица, онда ће Оашавар цело своје племе превести у хришћанство.

Два дана им је требало до врха. Пењући се, обојица су дрхтали од узбуђења пред извесношћу коначне одлуке. По приспећу, осврнуше се око себе. На југу, била је равница са које су пристигли. На северу, налазила се валовита равница, по којој се ваљала магла, у којој се губила линија хоризонта. Знали су да се налазе на циљу.

Према договору, требало је да почну са призивањем, да би видели који ће се бог први огласити. Ни након пола дана призивања није било одговора. Пред вече, појавио се човек риђе косе и браде и рекао им нешто на језику који нису разумели. Видевши да не знају његов језик, он их на грчком упита ко су и шта желе на том месту. Они му се казаше, и изнесе своје разлоге. Онда човек даде знак и појави се још десетак наоружаних људи, те ухватише и везаше ову двојицу.

* * *

Стотине људи клечале су пред стубовима за које су били везани грчки генерал и онесвешћени, полумртви готски свештеник. Двојица са бакљама чекали су да потпале сламу која је окруживала стубове.

Човек који им је први пришао на планини, стаде пред њих говорећи: „Чудим се да двојица одраслих људи могу да буду такве будале и да верују у измишљене богове. Цео свет зна да васељеном влада моћни громовник Перун, он и његова браћа Сварог и Волос. Данас ћемо им при-
нети жртву паљеницу какву највише воле – они који им нису посветили живот, посветиће им смрт!“

Онда човек узме лук и стрелу и нациља Дими-
трија у грло. Овај се молио у себи да му Господ
подари још ту милост да хитац буде прецизан, да
се не мучи, пре но што му душа оде у царство
Његово. Стрела полете и зари се у дрво, окрзнув-
ши му само врат, остављајући танак млаз крви из
подеране коже.

„Знам чему си се надао, странче. Ја сам пого-
дио управо оно место које сам и гађао, а ти ћеш
горети са сазнањем да је рука обичног човека
моћнија од твог бога. **ОУЖЕЗИТЕ ОГЊЊ**“

Док се слама распламсавала, из стотина грла
проломила се молитва: **АЗЪ ИШТОУ ПЕРОУНЕ БОЖЕ
МИЛОСТИ ТВОЮ ДАДИ НАМЪ ДАЖДА ТВОЕГА И
РОДНОУ ГОДИНОУ ОУСЕВИМЪ НАШИМЪ.**

II награда

Далибор ФИЛИПОВИЋ • Пирот

Мрак

УМАКНЕ МУ с првим квантом светла што пројури кроз танак процеп тек у дан отворених и још слепљених капака. Утекне му и заборави се, тријући за собом сваки траг толико брзо да га, у трену, и сам заборавља. С очију скида скраму зноја која их насилно затвори као лепак кад попије једну из оне са црвеним троуглом у углу кутије коју је са стидом крио под наслаганим марамицама.

Чаршав се за тело лепи како се и восак низ свећу припија док цури. Гура га у страну, ту између себе и отвореног прозора који не дихтује ни зими када треба. У резонанци на коју се још тек штеловао, разазнаје неколико непознатих гласова и једно отресање руке о руку уз брисање дланова о грубо платно широких панталона.

„Руке им Бог исекао да не могу ништа ко што сад не могу ни ја!“, улази треском и покорено пушта дим цигарете ходником као заставу. Фрижидер гледа из далека, бојажљиво, као бомбу. „И шта сад да радим са овим једним пилетом?“, узима цигарету прстима пожутелим од јефтиног дувана.

„Шта је било?“

„Искључили су нам струју. Шта да радим с пилетом?“

„Хвала Богу па је само једно“, прећуткује и издише дуго.

„Тражио те Раде за купатило, види можемо ли да скупимо и решимо ово. Хоће ли се размрнути брже ако га отворим? Не смем, а?“, гледа њега па гледа фрижидер а поглед јој не стаје ни на једном; пролази и понире негде неодређено, губећи се у празном.

„Раде!“, препипава џепове тражећи под длановима телефон и јури. „Раде, Раде...“, тражи га по именику напињући очи да разабере слова кроз паучинасту крхотину заштитног стакла екрана које се и није показало нарочито заштитно али је, после лома који није стигао поправити, разлило боје боље од Рембранта а његова четворогодишња ћерка, иако више није могла брбљати са оном мачком која понавља њене речи, одушевљавала се како је на телефону шарена дуга каква им се направила и у дворишту ономад кад је из зарђале крнтије исцурило и разлило се све што је било течност и вискозно.

„*Немате довољно кредита...*“, говори му док улеће у супермаркет, дубоко пројектован као атомско склониште.

„Замисли!“, олимпијски преврну очима пребрирући по новчанику.

„Колико беше најмање могу да уплатим кредит?“, држи новчаник и невешто глуми како не би да разбија хиљадарку коју нема док пребројава једини ситниш, кнап уклопљен да заврши бедни минимум потреба.

Залази за прве рафове а светла редом почеше падати од улаза ка дубини бункера од маркета као да је са собом, улазећи, лично доносио и мрак. Погасише се и терминали на касама, касирке

ускомешаше, комерцијалисткиња подврисну и потрча ка улазу, рушећи артикле које беше претурала и ређала по новој стратегији креативних маркетинг стручњака, а комшиница Мира, тамо иза трећег реда, којој и тако кроз мрак препозна глас, испусти кутију кекса и кратко упита шта би.

Усне му заиграше брзо као очи док сања како није дуго, или се, барем, снова дуго није сећао, грашке непријатног, хладног зноја, потопише све нагибе рељефа тела, ноге се охладише и почеше сећи негде код колена а десни кажипрст сави у стисак обарача. Кутија алата пада треском пуцња са којим пада и он, клизећи одузетим ногама низ углачан под ослоњен леђима о први ред рафова.

Иронија Мирине катаракте у дубоком мраку било је прво што га, онако омамљеног, готово и гласно засмеја чим му студ под лобањом нађе уземљење а притисак изнивелиса таман колико да високи писак утихне и из бубне опне, оном артеријом поред, ослушне како му мозак поново дише.

Обара неколико флаша воде док за собом вуче парализоване ноге рукама и кроз раф прави пушкарнички процеп којим пред себе пусти мало светла с излога. Дише. Осматра их кришом, изоштреног погледа, начичкане уз стакла улаза док другим оком на нишану држи Миру. Комерцијалисткињи се жури. Немирним ногама гули под док нервозно гледа сат и телефон.

„Да си ми овде у мраку, ух“, враголасто растеже усну у страну и сећа се своје бивше жене и мрака из каквог се родила Анђа па се гаси. Муштерије су већ нашле заједничке теме. Једна радница преда-

но уваљује артикле на акцији и обећава да ће их лично донети, друга је колапс искористила да заседне уз телефон: прво са дечком или мужем посесивцем позивом којим је, гледајући негде увис, невољно подносила извештај, други са неком алапачом с којом јој позив и није требао јер су се у пола речи допуњивале телепатски. Мира је и даље прстима неумољиво тражила испуштену кутију и окреће се ка њој, пратећи њен глас кад, с времена на време, застење јер не може стајати погрбљена а не може људски ни чучнути. На светло кроз процеп вади новчаник и под пластичном фолијом гледа Анђину слику.

У мраку су се умеле дешавати језиве ствари. Због првог је, још тада пре две деценије, иако је то порицао бар половину тог времена, добио трајну претплату на кутије са црвеним троугловима у углу. Због другог је, прошле године, оне ноћи када је покушао да реши све што му се није давало нељудски дуго уназад, стропоштан доле иза пулта са два прореза на дубокој, црној капи, паралисан као и данас, заборавио како изгледа и мирише свануће и схватио да је бедна, цревна глиста од човека иако је утекао доста пре полиције и изласка сунца. У трећем је, данас код куће, била његова Анђа.

Помера прсте на ногама и осећа их, боји се, фантомски. Хвата једно стопало руком, стеже и проверава.

„Добро је“, издахну растерећено и опет се наслони.

„Анђа вечерас неће читати“, пробадало га је у грудима. Било би му лагодније да је могао макар позвати Радета и осоколити га да ће доћи и

завршити посао. Имао би и више срама него ситних кованица да га замоли за зајам, зна га Раде, одрадиће и вратити. Онеспособљеног цивила, ма како му се то телесно не примећивало, није било лако реинтегрисати у друштво и упослити и једино је око њега то Раде могао разумети другачије од свих који то нису осетили. Раде је, једино, имао мало више среће. Али не изађе ли скоро, а посао му тамо није могао уфушарити као какав сакати шегрт, дан ће отићи, рачун неће платити а и да плати проклетници га данас неће укључити. Црње и од тога што би се, чекајући га, Раде у њега разочарао, било је једино оставити Анђу у мраку без читања.

„Ти не можеш бити као мајка тамо негде. Још мање смеш бити као ја“, мумла потонуло.

Доле код трећег реда, сећа се, јер Анђа је одавно умела бројати и увек би се заустављала пред њих на тројци бројећи их, биле су књиге за децу, свака на више места излепљена оним противлоповским налепницама са бар кодом која алармира детектор на вратима.

Придигао се. Купиће књигу и отрчати кући Анђи да прочита док има светла а онда ће је бака успавати раније вечерас. Купио би можда и две да те мале глупости које је волела нису коштале као четири папине круне. Узеће мање типлова и један силикон, Радету зачуђено рећи да се прерачунао, знајући да ће он послати свог малог да тркне по још а приде и гурнути неку троцифрену за њега уз намиг, кришом, да му не види мајка. Његова Анђа је још премала да би трчала сама у продавницу али расла је као оморика и све чега се с њеним јурећим растом бојао било је хоће ли и он њој тако као Раде

некада сунути коју или ће зажмурити на оба ока лежећи разлупаног и отрованог срца окренут леђима да не види како му се низ око слива и образом разлива дуга. Не буде ли га позвао, уверавао се и гушио том мишљу, неће му ни отићи нити ће имати образа да моли за зајам.

„Шта си ако ниси проклет?“, цеди себи и нечујно искорачи међу рафове, остављајући алат на поду а кованице у џепу стеже руком да се не чују. Мира још бауља за кутијом. Проћи ће поред ње, узети више књига, поскидати кодове и приљубити се уз врата или, још слађе, комерцијалисткињу, гурајући књиге с оне стране детектора, за сваки случај, ма колико јадно било да једна таква волина преко врата кријумчари књиге за децу.

„Чекај! Мира сигурно има телефон“, мисли и застаје. „Само бих кратко позвао Радета, ништа више“, грчи раменима, правдајући се. Телефон му, уосталом, иако је његов разлупан, и није требао, вратиће га већ колико вечерас, нађеног ту где је прстима набадала испалу кутију. Мира је, заправо, сада када је улазио дубље у мрак и назирао прилику док престаје да види себе, ако не цео, ако не ни половину, са собом сада сигурно имала барем трећину њиховог дуга за струју. Губи човек у мраку свашта. Мира би му, кад је, нека поживи до тада, буду спуштали у раку а њему, као снажном комшијском испомоћнику, припадне марамица с надлактице јер је носио у испраћај и када је буде препластио доле преко посакриваних анксиолитика, свакако опростила.

„Само због Анђе, Богородице; ти знаш како је немати за дете“, жмури, подиже главу увис, крсти се и пружа руку.

Светла се гласно попалише а радио у етар у часку ули џез.

Препознаје га и осмехује му се, узимајући га за руку као да пристаје на плес.

„Пала бих да ми се ниси нашао. Замрачило се и ја стала“, кикоће се старим очима боје топлог, ведрога дана.

„Умало падох и ја“, одговара, подиже са пода њену кутију кекса и пропушта је пред себе, не подижући главу. Она се опет осмехује.

У папирну кесу убацује типлове као врело кестење, савија и протреса десну шаку која је још ћелијски памтила све његове мракове, узима силикон и истрчава до каса које почеше звонити.

„Прође мрак, комшија“, осмехује се касирка и скенира кодове. Пребира ситниш по новчанику и губитнички, воњав од срама, додаје кованице из џепова климајући главом коју не подиже. И ћути.

III награда

Владимир ИЛИЕВСКИ • Скопље, Македонија

КАД СУ ГОРЕЛЕ ВАРДАРОВЕ ЗАСТАВЕ

ЦЕО СТАДИОН, двадесет хиљада људи извикивали су моје име. Можеш ли да замислиш, двадесет хиљада луди. Пре тога, то се никад није догодило. И никад касније то се није догодило. Стално су ми звиждали, понекад су ме чак и вређали, псовали су ми матер, род, крв, све су ми псовали. А сад ти исти наглас извикују моје име. Видим, трибине пуне, обојени црвено-црним заставама, ја стојим у средини шеснаестерца, гледам, окрећем се око себе и не могу да верујем. „Момо, не пуштај, Момо не пуштај“, чујем, двадесет хиљада људи извикују ми име, у мени виде спасиоца. „Градски“ одјекује, мени скандирају; скандирају вечитом дежурном кривцу за многе поразе и сад, ти исти, као покајници, од њега чекају спас. И онда сам рекао себи: „Е па, не пуштам, овог пута Момо не пушта! Ко му јебе матер!“

Остало је још два кола до краја првенства. Ми нисмо смели да киксирамо да би на крају били шести, па да играмо у купу УЕФА, а они такође нису смели кикснути да би били шампиони. Тачније, и једнима и другима требало нам је нерешено. Још пре почетка сви смо били свесни да су такве утакмице најтеже. Треба нешто да играш нерешено, а утакмица је дерби и то гледају

двадесет хиљада људи. Ти нешто треба да одглумиш, али да одглумиш добро, да то нико не види. А то заиста није лако.

Нисам знао да ли ћу бити међу првих једанаест, али Димоски ми је још јутрос рекао да стартујем. Зашто је тако одлучио, једноставно ти остављам да претпоставиш. Утакмица је требала почети у шест. Било је облачно, али топло или како што се обично каже: време и терен погодни за игру. Пре почетка утакмице, међусобно нисмо много разговарали. У свлачионицу је ушао Димоски, рекао је нешто без везе и изишао. До мене на клупи седео је Венцо. Само смо се погледали и... толико. Прекопута нас седео је Васил. Ништа није рекао.

Судија, мислим да је био из Приштине, је дунуо у пиштаљку и утакмица је почела. Првих десет минута тешко срање, досадно, и ми и они шутирамо тек онако, без везе, два-три пута на гол, али је зато публика била неуобичајено бучна. „Вардар!!! Вардар!!!, грми са трибина. Као да су нешто осећали, као да су двадесет хиљада присутних хтели да нам кажу: „Играјте, немојте се зајебавати!!!“. И онда, негде око 15-16 минута с леве је улетело њихово крило, протурио лопту кроз ноге Венцију, центрирао, ја нисам баш најбоље проценио и онај, мислим да беше Јаковљевић, главом ју је набио у гол. 1:0 за њих. На „Градском“ штама, мук.

Кренули смо с центра. Ми нападамо, они се бране, али и нападају из контранапада. Имали су један слободни. Шутирао је Пешић, мислим, лопта је ударила у живи зид, ухватила ме у раскорак, али срећом, за један педаљ прошла поред стативе. И

негде око тридесете минуте, мали Даре продрибла двоје-троје, да у празно лопту Драгану, овај није био у офсајду, шутне и 1:1. На „Градском“ еуфорија, веју се заставе. „Вардар!!! Вардар!!!“, грми стадион. И игра продужи, сада они нападају, ми се бранимо. Али прије краја полувремена, мали Даре се опет добро пробио, ушао је у шеснаест и пао. Судија се није дуго премишљао. Показао је на пенал. Стадион, мислиш, срушиће се. Лопту је узео Васил, смирено ју је наместио, удаљио се неколико корака, залетео се и шутирао доле лево. Голман је отишао у десно. 2:1 за нас. Преокрет, а на „Градском“ хаос, заставе, песме, урлици.

Полувреме је завршило 2:1 за нас. Ушли смо у свачионицу. Ушао је Димоски, овог пута некако чудно намргођен и опет је рекао нешто без везе и изишао. Гледам Васила и он гледа мене. Ћутимо и пијуцкамо мало воде. У свлачионици се само мали Даре смеје. Венцо није ни сео. Цело време је само стајао наслоњен на зиду близу врата.

Почело је друго полувреме. Најприје нешто равноправно, али мало по мало они су све више преузимали иницијативу. Почели су дугим лоптама убачених у шеснаест. Ухватим неколико и публика почиње да ми аплаудира. Почели су све више и више да нападају. Стисли нас у шеснаест. Викторија, шта да ти кажем. Шутирају са свих страна, мени нешто страшно кренуло и све браним. Био сам како паук који је спleo своју мрежу на голу и све хвата. А бре, свака ми се лопта лепи на руку. Негде на средини полувремена три пута су сами изишли испред мене, али сам их некако лако прочитао и одбранио. Е, од тог момента за мене је почело изненађење. Цео

стадион у једном гласу почео је да скандира „Момо, не пуштај!!! Момо, не пуштај!“. Нисам могао да верујем шта то чујем. Пун себе, ухватим једну лаку набачену лопту и избацити је на њиховој половини. И онда ми је пришао Васил, ставио руку на уста и рекао ми: „Момо, ај не зајебавај, пусти један“. Гледам Васила, чујем публику како се дере „Момо, не пуштај!!!“, па кажем му: „Кад ћу други пут доживети ово? Када ће други пут цео стадион извикивати моје име? Када, а? Ко вас јебе, не пуштам!“ Васил ме погледа, слегне раменима и полако крене према средини терена.

При једном безопасном набацивању, дошло је до малог гурања испред мене и судија,... оп,... показа пенал. Шта да ти кажем, само што се није срушио стадион. Псовања, мајке, жене, сестре, заове, све се поменуло. Пенал је требао да изведе њихов сталожени Фарук. Ставио је он лопту на једанаест, шутнуо ... и статива. Стадион се поново проломи: „Момо, не пуштај!“

И негде прије самога краја, ми кобајаги кренемо у напад, кад нам они на средини терена одузму лопту и крену у контри. Њих петоро, ових мојих троје, али ни они не трче баш превише, или боље речено, трче у месту. Ушли су у шеснаест. Јаковљевић је добро захватио лопту са стране, по земљи, и она уђе у гол. Е то нисам успео да ухватим. Нерешено 2:2. Гости се убише од радовања, целих пет минута су се грлили и љубили. До краја утакмице и они и ми вукли смо се по терену. Публика је побеснела. Почела је љутито викати „Уааа лопови! Продане душе!!!“ Игре више није било. Додајемо један другом на средини терена.

Судија, шта ће, означи крај. Они се нешто радовали, скоро су шампиони, ми се нешто радујемо, с једном ногом смо у купу УЕФА, а публика подивљала, лете флаше и упаљачи у терен. Кад смо покушали да их смиримо и да их отпоздравимо дигнутих руку, звиждуци су постали још јачи. Одједанпут се на трибинама појавила ватра. Навијачи су почели да пале вардарове заставе и да звижде још јаче. Било је очигледно да требамо што пре напустити терен. Трибине су биле у пламену, вијориле су се стотине запаљених црвено-црних застава. Све су заставе биле запаљене. Трком смо кренули према свлачионици, некако свесни ове ружне ситуације. Звиждуци су постајали све јачи и јачи. Одједанпут, и данас не знам зашто, стао сам крај аут-линије. Остао сам сам, други су ушли испод трибина. Дигао сам руке високо и окренуо се око себе. Хтео сам да поздравим тих двадесет хиљада који су дошли да нас гледају, оних који су на сав глас викали „Момо, не пуштај!!! Момо, не пуштај!!!“ И онда, за тренутак, звиждуци су престали и чуо се громогласан аплауз. Најлепши аплауз који сам чуо у животу. Срце ми је убрзано лупало у грудима, душа ми је некако била мирна и пуна до врха.

А навијачи су били заиста бесни и гневни. Још дуго нису хтели да напусте „Градски“.

И да ти кажем још ово. Утакмица није била намештена. Утакмица је била договорена.

Драгослав БУРОВИЋ • Врњачка Бања

СТО

Франачки краљ Карло Ћелави, најмлађи син славног Лудвига Побожног и унук још славнијег Карла Великог, седео је за препуном трпезом и јуначки чистио своју страну стола, обилато се частећи вином, које су слуге, да не грешимо душу, наливале и његовим многобројним рођацима и дворјанима, јер је краљ уживао у дивљења вредном обичају да сви његови живе под истим кровом, да се греју на истој ватри и да обедују за истом трпезом.

Карло је волео шалу и не би се могло рећи да је био злурад, али је имао обичај да се натоврзе на некога исмевајући га пошалицама, које су често биле простачке, а по правилу тупаве, додуше баш онакве какве одговарају пијаном друштву, али не и оном једном трезном човеку, који се хиром судбине и не баш својом вољом, нађе на таквом месту. Вечерашња краљева жртва био је ирски калуђер и философ, Џон Скот Ериугена¹, који је седео баш наспрам његовог височанства, што се сматрало великом чашћу.

¹ Џон Скот Ериугена или латинизовано Johannes Scotus Eriugena или краће Јован Ирац. И ово „Ериугена“ означава да припада народу Ирске, али је и само име „Скот“ у ствари назив за Ирца тог времена, јер је у веку у коме је он живео (IX) Ирска била позната као – Scotia Maior, а Ирци као – Scoti.

По ко зна који пут те вечери, Карло, али и остали за столом, упућивали су Ериугени подругљиво питање: „Шта дели Ирца од будале?“ Одговор – само једно слово² – сви су подразумевали и нико га није гласно изговарао, али су се зато грохотом смејали и то све жешће што се философ више повлачио у себе. Гледајући краља како радосно трупка ногама о под, па чак и слуге које га пријатељски тапшу по леђима, Ериугена је спас тражио у својим мислима.

А оне су га водиле у Ирску, у манастир у коме се образовао и одакле је и кренуо, по заповести управо Карла Ћелавог. Покушавајући да се искључи из вечерашње вреве, Ериугена је замишљено гледао у салату и пера младог лука, која су стајала пред њим на столу и њихова боја га пренесе на зелене обронке ирских брда. Али, пријатност коју су изазивале слике родног краја мешала се са њему неуобичајеним осећањем, које га је обузимало при помисли да је већ у годинама у којима, овако дежмекаст и тром, није био склон путовањима. Гладећи нервозно обријано теме, присећао се свега што је претходило његовом доласку овде, а што је сада у њему изазивало љутњу. Ех, да само источноримски цар Михајло Балбус није тридесетак година пре тога послао Лудвигу Побожном један примерак књиге Дионисија Ареопагите или да је бар неко на двору овог другог знао грчки, не би морали са крајњег запада Европе да доводе њега, једног од ретких познавалаца језика Дионисија Ареопагите или онога ко је то дело стварно

2 Игра речи. Француска реч за будалу „(le) sot“ и „Scot“ тадашњи назив за Ирца, разликују се само у једном слову.

написао.³ Да, ретких, јер је после пада Западног Римског царства на тим просторима некако јењавала потреба за учењем грчког језика с обзиром да је лагано нестајало и интересовање за хеленску ученост. Позив додуше није стигао од Лудвига већ од његовог најмлађег сина – баш овог који је вечерас седео с друге стране стола и који га је свако мало подбадао оним несносним питањем о разлици између Ирца и будале. Помисао на њега скупљала је Ериугенине густе обрве и појачавала му израз незадовољства на лицу. Философ вечерас није могао да га поднесе, без обзира што је поштовао чињеницу да је краљ – иако неписмен – веома ценио образовање и, као и његов деда, окупљао такве људе на свом двору, настављајући Каролиншку ренесансу. А писмених људи који су још познавали и грчки језик било је само у ирским манастирима.

И тако се, реметећи свој устаљени животни ритам монаха, овај учени Ирац нашао на франачком двору превodeћи на латински текстове Дионисија Ареопагите и светог Григорија

3 Тај текст који представља покушај да се помире неоплатонизам и хришћанство, приписивао се Дионисију Ареопагиту, који је живео у првом веку после Христа и који ово “Ареопагита” дугује или томе што је био судија у атинском Ареопагу или чињеници да га је сам Апостол Павле, претходно га преобративши у Хришћанство, рукоположио на место атинског епископа и то на брду Ареопаг. Касније је установљено да Ареопагита није могао да буде аутор, па се списи називају Псеудо-Дионисије.

Ниског⁴. Сместивши се без имало своје жеље у историју философије као први средњовековни философ на Западу – Ериугена – увек промишљен и научен да се препушта божијој вољи, али и оној земаљских ауторитета, нађе свој нови дом далеко од травнатих ирских брежуљака, окомитих морских литица и таласа Атланског океана, међу сировим људима континента, чије уши нису навикле на Хомерове стихове и Платонове дијалоге. И шта их је онда, овако распојасане, било брига за старе списе и мирење неоплатонизма и Хришћанства?

Већ довољно притиснут овом разузданом гомилом људи, још више поче да га гуши и да му смета галама и гужва за трпезом и задах пијаних људи, а његова љутња претварала се у бес. Краљев ауторитет све се више топио у Ериугени, јер слаб је то ауторитет, ма чији био, ако није поткрепљен ваљаним аргументима, већ пијаним баљезгањем и разулареним, непристојним понашањем. Ериугена се већ потпуно смркао, а његово нерасположење и гнев, само су чекали прилику да се објаве. Не задуго.

Још једном га пресече краљев кркљави глас који му се обраћао кроз смех, препуних уста: „Шта дели Ирца од будале?!“ Да, стварно, шта дели Ирца од будале?! И тада се нешто преломи у њему и сву бесмислену љутњу према Михаелу Балбусу и Лудвигу Побожном, Дионисију Ареопажити и Григорију Ниском, варварима који освајају Рим, остав-

4 Григорије, епископ у Ниси, један је од чувених Кападокијаца, уз свог старијег брата Светог Василија Великог и свог блиског пријатеља Григорија Богослова.

љајући иза себе пустош у душама, и овим неуким простацима око себе, изли Ериугена у једном тренутку ослобађајуће непромишљености у одговор – неочекиван, гласан и дрзак – Карлу Ћелавом и читавој пијаној булументи разрогачених очију и отромбољених уста од запрепашћења: „Шта дели Ирца од будале? Па, само овај сто, господару!“

Томица ЋИРИЋ • Пирот

ШЕЈН

ПРОВИНЦИЈСКА ЈЕ култура 90-их имала своје изразите аутсајдере. Праве натуршчике који су од рођења до смрти глумили и преглумили своје животно искуство. Могло би се рећи да су се мало превише унели у своје карактере, који су, по Хераклиту, отеловљење свачије судбине. Сваки град или варош од памтивека има своје *легенде*: генерацијске отпаднике, средовечне лузере, луна-тике, манијаке и пијанце. Свако од њих понаособ прича је за себе. Ако се изузму тешки клинички случајеви, остаје занимљив *подцаст* ликова на маргини друштвених токова. Ове изопштенике са наличја живота никада не бисте нашли на ступцима новинских фељтона, нити у било каквом писаном извору, сем у герилском, усменом предању улице на смени нараштаја, колико траје и сећање једне скупине људи на уско омеђеном простору града.

Ови антиподи цивилизованог друштва, ментално запечаћеног и олизаног маркицом система, обично су били проказивани деци као пошаст исклизнућа са шина: *Ако не будеш учио школу, завршићеш као...* Са све поучителним подсмехом и педагошким презиром на усницама (*ц-ц-ц*), који би пратио овакве нуспојаве у јавности. Међутим, у годинама после видовданског саборовања, некако ми се чини да је број оваквих случајева драстично растао. Многи од културнијих типова, просветара или уметника, булументе склоније личној

пропасти, предавало се пороцима и самоуништењу. Изгледа да уметност *пер се* није ништа друго до лакмус тест на различита предапокалиптична стања система, друштва и цивилизације. Уметници би сходно томе били обредна жртва колективу заједнице или тзв. *једачи грехова*: према келтским изворима путници-намерници који се позову у кућу са скорашњим покојником да би се добро угостили, најели и напили, те напоследку, симболично нахранили и греховима покојника; на тај начин би скинули грижу савести са родбине почившег.

Пуно је кандидата за ужи одбир социјалних крајпуташа. Као и Индијанци, урођеници са простора обе Америке, од Аљаске и Канаде па све до Бразила и Чилеа, којима је бели човек донео свету водицу и уништио, што силом што болестима и пороцима, главнину њихових примитивних, ловачко-сакупљачких заједница – тако су и наши градски пијанци, локални Индијанци, први на *casting листи* за највећег аутсајдера паланке. У ужем избору су и браћа Рагодеша, митски Кастор и Полукс, два брата незавидног алкохоличарског реномеа. Сам њихов надимак упућује на скоро титанску жеђ старопланинских гудура, неутаживу жеђ пастирских праотаца са обронака Басарског камена. Раме уз раме с њима беше ел гранде *Chalabonne* (Чалабон), лик који је изгледом подсећао на јунака Годарових новоталасних филмова с почетка 60-их. Тиме Чалабон добија и тамнију, криминалну нијанси ноторне пијандуре авантуристичког духа. Свакако, могло би да се набраја до сутра, али први међу њима и некрунисани монарх паркова и пијачних чокањчића

(унучића), био је и остао само један и непревазиђен: Муса Шејн!

Даме и господо, Муса Шејн. Жири већ диже чисте десетке, једна у углу деветка млађег хејтера. Муса Шејн. Замишљам га како у свечаном оделу, са лептир-машном, устаје из публике и прима свој оскар популарности (*хаустор* из офф-а: *да носим танку дугачку цигару и пар мамуза од злата, да сам шејн*), уз пригодан текст на картици који започиње инвокацијом Диониса и дубоким наклоном према публици: *Желим да се захвалим алкохолитарској академији на овом признању за животнo дело урнисања сопственог живота...*

Муса Шејн беше улицкани времешни господин који је сушио лозовачу, комовицу, шљивовицу и разну другу свету водицу на простору градске пијаце током 90-их. Свакако, није био једини у томе. У то доба, чини ми се, док смо ми основци трчакарали у паркићу за време великог школског одмора, цела приградска шквадра пресисача ваљала се по трави као на Вудстоку или код Хајдучке чесме. Ту се циркало, цугало, цевчило, шљокало, шљемало, банчило, урнисало, лешило. У групицама које су се током топлијих месеци повећавале, ваљали су се по земљи улопани блатом, лишћем и голубијим изметом, а такође и дремуцкали у хладу споменика са бронзаном статуом орла. Некада би се жучно расправљали, пљували, ђапали и гребли усред какве политичке дебате; потом би сложено секли саламу подригушу и кршећи бајат лебац мезетили салату од парадајаза, краставца и лука. Колико се сећам, Муса је био самац, соло дринкер, и није припадао овим екипицама распикућа у парку; можда и грешим,

али ту је и надимак *шејн* као карактеролошко покриће тезе: номен ест омен.

Но, треба кренути редом. Име Муса, које упућује понајпре на епски предлог царског одметника, бунтовника и мегданџије, рођеног у природи, на плочи студеној, практично непобедивог земаљским отпором, тако да га је једино могуће поразити уз натприродну интервенцију посестрима виле. Иначе, етимологија имена је старохебрејска и означава оног који плута по води. Занимљиво. Дакле, без посприца, наш Муса би одиста, у симболичкој равни свог кармичког еквилибријума, представљао паланачко биће које се: 1) одметнуло у односу на важеће конвенције друштвеног морала; 2) под очигледним хтонским утицајем земље, *влажне* мајке природе, одакле црпи своју животодавну енергију – пијанци су увек скљокани, овлажени, хромодабирани; 3) плутање по води није ништа друго до утапање у алкохол, етанол, свету водицу...

Друго, надимак Шејн. Мало је познато да иза овог назива стоји књига *Шејн*, аутора Џека Шефера, вестерн штиво из 1949, које је касније послужило као синопсис за филмске и серијске адаптације. Оригинална прича прати главног јунака измученог властитом прошлошћу и моралним дилемама, који као скитница одседа на сточарском ранчу, где стиче наклоност питоме фармерске породице; ипак, како то бива у поетици овог жанра, убрзо је увучен у сукоб са локалним насилницима и унајмљеним убицом. Дакле, ретро одредница шејн из данашњег света поп културе има значење усамљеног каубоја и тајанственог револвераша који је шпартао преријама

Вајоминга, као модернизована вестерн верзија Дон Кихота, без пародијске глазури. Не чуди ни то што је у поднебљу југословенског касног социјализма, загребачки новоталасни бенд у албуму *Болеро* из '85. посветио чувену песму шејну која је и данас музички хит на овим просторима. Такође и ангажованија обрада домаћег, реге-хардкор састава *Еуесбурн*, с краја деведесетих, у јеку политичких превирања. Знаковито је како све ове типолошке матрице изопштеника, витешког праведника или морално супериорног јунака из народне епске поезије, увек израњају из културних слојева различитих епоха и пониру у нове историјске констелације шаљући увек исту поруку.

Укратко, Муса Шејн није без педигреа. Један од његових битних реквизита беше и усна хармоника, тај романтични топос усамљеног каубоја. Муса је свирао на улици, по парковима, разгаћен на тераси свог стана у Устаничкој улици (тада се звала Бранимира Ћирића), прекопута моје зграде. Сам поглед на обнаженог Мусу у сутон када златноцрвенкасти хоризонт као љуска жуманцета пуца разливен над *преријом* пиротске котлине, у часу када рески звуци усне хармонике постају вестерн арија пропраћена вибрирајућим ехом високих тонова и промуклом дубином Мусиног баритона: *Прашуме тамне, не плашим се ја...*

Имао је обичај да музицира и запеваје навече, некада и после поноћи, на радост нас, дечурлије из комшилука који смо седели под липом на бетонском квадру и уз покоју сочну доскочицу, аплаудирали голом артисти извијеном тамо горе, на четвртом спрату. Некада би изварничила комшијска распра између средовечне домаћице са

виклерима у коси на тераси испод Мусине, која би осула паљбу по ноћном художнику:

Ало, бре, пијандуро једна, па ми спавамо, јел знаш уопште кол'ко сати има?!!

На шта би Муса одложио на час свој инструмент и каубојски плуцнуо:

У село...ччка вам...атерина! ...Прашууме таамне, не плаашим се јааа...

Онда би интервенисала патрола народне милиције и концерто би за ту ноћ био завршен.

Из нареченог се лепо види да је Шејн имао аристократски *тик* на малограђанштину. Изнад свега мрзео је градске сељаке. Његови ноћни повици, чак и усред највеће грмљавине, забијали су се у уши маловарошана као секира шумокрадице у столетно дебло храста. Док су муње севале исцртавајући часне вериге на небу изнад Старе планине, Шејн би измигољио своје дебељушкасто тело кроз врата терасе, указало би се у злокобном сјају његово избраздано лице, те гласно резоновао: *Поби' и' сви, Илија, мајку им сељачку!...* А онда би блаженог израза, у часовима отржењујуће летаргије, удувавао своје шансоне у малене отворе усне хармонике, своје ламенте над судбином провинцијског каубојца.

Сећам се у мору анегдота које су обележиле житије Мусе Шејна, једна драмска ситуација којој сам лично присуствовао поред паркинга централе Електродистрибуције. Ту се, наиме, налази и омањи травњак са статуом Николе Тесле у бронзи. Тесла је приказан у пацификованој пози, са голубом на истуреном длану, рекао бих, прилично неинвентиван вајарски *кадар* посвећен овом

светском научнику, као да је скулптор само отаљавао свој посао – могло би се уместо Николе Тесле лако замислити статуа Бона или Мика Џегера. Дакле, затичем Шејна како са кесама у руци обиграва око статуе упуштајући се, најпре у телепатски разговор са нашим научником, да би потом и вербализовао своје опаске:

- Ти си, Никола, био велики човек! За оно што си учинио, теби свака част! Ти ниси као ови... – показујући кажипрстом на унезверене пролазнике. Ја сам моментално сео на клупицу преко пута заинтересован за овај дијалог у парку, тачније рубном травњаку на улазу у ЕД.

Шејн је још неких десетак минута мумлао и жвањао своју тираду хвалоспева науци и Теслиним проналасцима, те напоследку, уморивши се, извади из џепа хармонику, прошкргута зубима и засвира. Из кесе са намирницама су невољко испадале поврћке по тротоару, зелене паприке, плави патлиџани и црвени парадајзи, обоживши бетон својим котрљањем. Муса би завршавао деоницу:

- Идем ја сад Никола, а теби све најбоље у Новој години – беше крај децембра - *И не веруј овима што ти причају, ти си за њих светац -* заокружи свој дијалогски монолог.

Сећам се те Нова године. Светлуцавим тракицама окићене крошње на градском тргу. Исполирана, дикенсовски отужна новогодишња декорација. Славили смо је, наше мешовито друштво, у једном изнајмљеном стану у центру града. Негде изјутра, враћајући се поднапит кући, у својој улици зачух мелос усне хармонике, те узвикнух: *Мусо, има бога!* (убичајени поздрав Мусе Шејна).

Јелена БЛАГОЈЕВИЋ • Кладово

Burn, baby

Лежим на поду стана у коме више скоро да и нема намештаја, осим једне фотеље за љуљање коју сам давно наследила као једини реликт припадности мојој женској лози, и једне угаоне гаритуре, која одговара трулим министаличким стандардима, и која је постављена тачно по *feng shui*-у, који у дубини душе дубоко презирем.

Мало је тога преостало што у мени не изазива презир ових дана. Највише од свега ипак, мрзим себе. Мржња коју осећам према смеђокосој сподоби коју сваког дана видим у огледалу и која ме посматра дубоким црним очима, у којима су беоњаче прошаране раскрвављеним капиларима од проливених суза, је... Невероватна. Никада у животу нисам осетила мржњу ни према коме, сем према себи.

Зато се студиозно и прецизно уништавам. Алкохолом, таблетама, шта год пронађем и чега год се сетим а што може да потпомогне циљу тоталног уништења, добро је.

Поново сам пијана.

На поду на коме лежим, а који и даље свакога дана темељно рибам, као да то уопште морам, као да за тиме има икакве потребе, подно мојих ногу лежи флаша џина. Празна је. Знам тренутак у коме сам је синоћ отворила. Био је то један од оних „свесно не желим да знам шта радим“ момената.

Иако сам мојој најбољој пријатељици, психологу, исповеднику и саветнику обећала да више нећу пити, поново сам посегла за течним отровом.

Уништавам себе и заиста, по први пут се осећам слободном, заправо, тај моменат када алкохолем анестезирам душу, је једини у коме сам несвесно ослобођена свих оних кошмара и тескоба у којима сам заробљена. Једино тада сва чудовишта која ме прогоне хибернирају.

А све је тако и почело. Само сам желела мало ваздуха. Да удахнем оштар, дунавски ваздух, да се загледам у реку и смирим. Потпуно погрешна одлука у потпуно погешном тренутку.

Није прва, није последња, мада се искрено надам да ће доћи и тај тренутак. Знам да је излуђују моје тврдње да сам верник и да заиста верујем у Бога.

Глава ме страховито боли, док покушавам да разазнам да ли неко куца на мојим вратима. Придржавајући се за неравни зид, некако се довлачим до ходника и отварам врата.

Ипак, снага ме издаје и моје тело, немоћно и тремо спушта се на њене руке. Трепћем несвесна чињенице да то радим, док осећам како ме шамара да се освестим а у исто време меље триста на сат. Знам да је уплашена, и жао ми је, али, ја једноставно више не могу.

Дође тако неки тренутак у животу. Живот. Само скуп промашених надања, неиспуњених очекивања, у ствари, само обичан, математички прецизно дефинисан скуп ништавила. Ничега. Празнине.

Понекад ми буде лакше када напишем оно што заиста мислим и осећам, али, само на тренутак. Ништа више од тога ни не очекујем.

Ове филозофске мисли ме окупирају док стојим изван сопственог тела, које и даље лежи, сада потпуно огољено на леденом мермеру, јер ми је скинула сву гардеробу у херојским покушајима да још једном спаси оно што се не може спасти. Једном ће закаснити, шапуће моја подсвест која и даље равнодушно посматра моју најбољу пријатељицу како узима туш и полива ме леденом водом.

Сат времена касније, седимо у омраженом, стерилно белом дневном боравку, она у фотељи за љуљање, ја на угадној гарнитури, мокре косе, увијена у, такође наслеђено тешко и дебело, „амбасадор“ ћебе, иако је тек септембар и вечери још увек нису хладне.

Пре само пар сати била сам на Кеју. Морала сам да побегнем од мрака који се наталожио на души, на срцу, који прети да ће ме потопити, и из кога, попут дављеника, заробљеног у олупини брода који тоне не могу да испливам.

Често сањам баш то, да се давим, видим себе, свој јадни живот који се рони, крњи и троши а ја беспомоћно посматрам моменте који се врте пред мојим очима и не могу да испливам, не могу да се извучем из дубина које ме вуку.

Седим на већ охладнелом песку, живи мртавац седи на лешу онога што је до пре само пар дана било идеално место за одмарање напаћене душе, место на коме можеш дубоко да удахнеш, а да ти нико не упути прекоран или упитан поглед, да те не гледа као своју најскупљу а промашену

инвестицију, највеће разочарење, горку пилулу, коју би попут анаконде да испљуне, али, сада је готово, време је прошло, атоми се разграђују, време чини своје и може само да те прогута и да настави да те вари, док ти киселина сагорева кожу, и топи све ожиљке и модрице које су ти, издајнички остале на души.

Посматрам воду која тече и питам се кога да призовем? Бога? Не смем, сувише је. Немам право на то. А и небо ми је сувише далеко за ове моје земаљске недоумице и упитавања у себе. Дишем дубоко да смирим притисак који је полудео, нисам ни смела да укључим мерач пре него што сам изашла. Само немо седим на обали, посматрам пецароше који се још увек нису предали, који још увек нису одустали. Ни њима не смета ветар и свежина која долази са реке. Ни њима није хладно.

Наслонила сам браду на колена и склопила очи. Могла бих да заспим, па да ме таласи увуку у своје плаветнило, да отпловим до оне стене на којој Лорелај пева морнарима. И ја сам бродоломник.

Мој предивни, савршеном провинцијском идилом прелакирани брод неумољиво се пуни леденом водом у коју ћемо ускоро потонути. Можда се преломимо попут Титаника, онако сурово, са незаустављивим животињским криком, на пола. Можда. Не знам.

Не могу да се смирим. Осећам како ми срце све јачи бубњи под лаганом, лепршавом туником коју волим да носим, а сада ме гуши и стеже толико да имам лудачку жељу да је растргнем на најтананија влакна.

Да је подерем заједно са сопственом кожом. Да направим неки нови шнит, неки нови крој по коме ћу живети другачије. Не боље, можда не лепше, можда не срећније, само слободније. Живети слободно. Потреба. Жеља. Бескрајна жеља која се губи у сузама које клизе низ лице. Да збацим окове и пресечем решетке које ме држе у позлаћеном кавезу ништавила и празнине. Само то желим. Само то хоћу. Само ми је то потребно.

А само то не могу. То је једина жеља коју ћу неостварену понети са собом када дође мој час. Да поново осетим пун укус слободе. Да је загризем као некада у правремена, Ева јабуку. Не бих зажалила и да морам да то скупо платим. Плаћала сам и до сада и за оно што није био мој дуг, за неучињено, па зашто не бих за нешто што сам учинила свесно. Заробљена сам у кругу из кога нема излаза.

Нема тих чаробних речи које би могле да разбију чини које ме држе заточеном. То је моја покора, моја казна, моја осуда. Пакао није само ватра, то схватам док ми дунавски ветар мрси косу. Ватра је светлост и топлота. Ватра нам греје срца и душе. Пакао је леден. Пакао су окови којима је моја душа везана попут Прометеја на стени, док ми оштри кљунови и канџе предатора кидају нутрину. Огољују ме. То ме боли. То ми се не свиђа. Плаши ме оно што бих могла да видим у унутрашњости свог бића. Плаши ме мрак, и плаши ме ова вода крај које седим и која ме позива. Осећам зов таласа и питам се, колико ћу још издржати пре него што ме дубине позову, пре него што жеља за слободом надвлада разум.

Склапам очи да покушам да смирим подивљалу буку у грудима и не могу. Не могу. Не могу да смирим ни срце ни да у логичну целину повежем мисли које су се отргле контроли. Музика са хотелске терасе свира народњаке, сватови се веселе, а на скерлету пурпурног неба прелива се белина невестине венчанице. Лепа је, блиста. Срећна је. Благословено било незнање.

Певачица подврискује, а ехо неартикулисаних гласова које шаље у етар допире до мојих ушију. Срећни су. Јесу ли свесни, питам се да је ово само почетак бајке у коју само још малобројни верују?

Ја одавно не читам љубавне романе. А и у бајке сам престала да верујем. Боље је тако. Када не верујеш, не ствараш идоле, а када не ствараш идоле онда нема ни илузија, само стварност, чије нијансе варирају између црвене и црне. Као код Стендала. Граница између црвене и црне, између лудила и разума, између жеља и стварности, суза и смеха.

Устајем и отресам песак са панталона и тунике, истресам балетанке, обувам их и крећем назад ка ономе што би требало да буде дом, а што се одавно претворило у свратиште за изгубљене душе. У та четири зида најлепше ћутимо и најлакше игноришемо једно друго без сувишних речи.

А и шта ће нам. Одавно смо прећутали све што је требало да кажемо а изrekli оно што је требало да прећутимо.

Са терасе хотела која је остала иза мојих леђа, чујем „До ђавола све, до ђавола сав бол“. „Адекватно прилици“, осмехујем се у себи. Срећно вам

било венчање, младенци. *Welcome to your own, personal hell.*

Враћам се кући и тражим путоказ, куда и како даље, а у глави ми одзвања она проклета Оливерова песма : „До ђавола све, до ђавола сав бол“...

Не желим да ме криви, нити ја могу да кривим нас, ни њега ни себе. Судбина је, једноставно погрешно поделила карте. Дала је мене њему, а њега никоме.

Све су то симболи. Симболи које смо одбили да видимо. Пред којима смо затварали очи, правећи се да све може да се исправи, да се поправи, али...

Он није хтео да призна, а ја нисам могла да прихватим да је у било коме од нас било нешто искварено, покварено, што би требало, што би морало да се исправи.

Са сваким прекорним погледом, са сваким трептајем ока у огледалу била сам све више свесна да сам промашај, разочарење, једно велико ништа.

Ћутала сам своје поразе, своје боли, плакала крвавим сузама сваки пут када би се врата након још једне бурне свађе залупила. Остајала је тишина. Мени. Као покора, као осуда, као казна, за све учињено, неучињено, за све оно покварено у мени, за сваку погрешно изговорену реч, за све. Баш за све. Учињено. Неучињено. Баш, баш за све. Мој грех. Моја казна. Моје испаштање.

Остале су ми дуге ноћи несна и размишљања где је, са киме, шта ради, о чему мисли. Све се вртело у бескрајном, затвореном плавом кругу. Мрачном, без звезда.

Само су ме са прозора собе у којој више нико чак ни не спава, нити дели, ни емоције, ни љубав, ни страст, као претња и упозорење посматрала два ужарена, црвена ока.

Све се моје мерило, моје време ван ограниченог простора, омеђеног са четири ледено бела зида, моји кораци, моји покрети, трептаји ока, сузе, па и глас који запне у грлу, јер се у њему заглавила кнедла од свега оног прећутаног, неизреченог, затомљеног, сакривеног.

„Ћути, буди човек, не свађај се, не приговарај, не одговарај, прогутај, претрпи.“ Свађу, одгуривање, чување за косу, шамар. Све. Шта год буде било потребно. Не причај. Не приговарај, не иритирај, не провоцирај. Не растурај породицу. Не. Не. Не. Нееееееееееееееееееее.

Буди ЧОВЕК! ЧОВЕК! ЧОВЕК! Не. Не. Не. Не. Не. Не. Не. Не. Као да је човек, најсавршније биће, божанска светлост, а не само окрутна игра гена који су спојили и формирали нешто... Не људско, човеколико тек. Што настаје и истовремено нестаје. У магли, у мржњи и бесу, рођену у одсјају очију, а поништено под петама неких стварних, тешких ципела које су ту да згазе и у прљавштину, пепео и прашину утрљају оно што више неће устати. Срце, душу, крв, кости.

Негирај себе. Поништи се. Претвори у нешто друго.

Уместо лептира, остани лутка, нема, глува, слепа. Зачаурена у своје гнездо у коме више нема тоpline, у коме више нема близине, из кога је ишчилело баш све и баш све се претворило у пепео и дим. Постани пепео и дим. Само прах

праха. Од праха настала, у прах се враћаш. Космичка правда. Карма. Покора. Осуда.

Прилазим компјутеру, укључујем га и са Јоутубе-а пуштам *Janice Joplin* која промуклим гласом пева „Cry, baby“, Amy Winehouse – „Back to black“ и „Evangeline“ – „My immortal“. Права музика за промену облика материје, за крај.

Полако устајем са пода, тетурам се и одвлачим до купатила. Тешком муком узимам кутије са лековима, гутам редом: „Золофт, ксалол, бенседин, бромазепам“ не бирам, идем редом, таблу по таблу. Осећам страховито олакшање.

Узимам флашу „*Jack Daniels*“ из стилске витрине. Још један симбол промашених вредности које су ми се урушиле пред очима. Отпијам добар гутљај да прославим, да залијем свој крај, и остатак проливам по себи. Виски клизи по гардероби, по кожи, по модрицама које коначно више не морам да кријем пудером. Узимам упаљач и уместо последње цигарете палим своју гардеробу.

Пламен ме целу обухвата у свој врели загрљај. Први и последњи искрени загрљај у који жудим да потонем. Да ме целу обухвати и обавије.

Снага ватре мог сопственог тела ме греје. По први пут сам мирна. Срећна. Вољена. Осмехујем се сопственом телу које се претвара у хрпу сагорелог меса и костију. О, даа.

Burn baby, burn.

Слободан Р. МАРТИНОВИЋ • Лазаревац

ХЕЛЕНСКИ ТРИПТИХ

I

Неки тврде да је хеленски мудрац Талес преминуо пратећи атлетско такмичење. Умро је, веле они, од врућине, жеђи и старачке слабости. Вероватно и од навијачког узбуђења.

Други, опет, приповедају да је умро једне свеже, ведре вечери, у шетњи са слушкињом: посматрајући звездано небо, није приметио дубоку јаму, упао је и тако скончао. И да му тада слушкиња, не без плебејске пакости, рече да је, ето, желео да сазна шта је на небу, а није знао ни шта му је пред ногама.

Тако, дакле, остаде неизвесно да ли је Талес умро од гледања спортске утакмице или од гледања у звезде. То, даље, значи да можемо изабрати ону његову смрт која нам се више допада.

А при томе можда може помоћи Талесов епитаф:

***„Мали је овај гроб – али слава допире до неба –
Ово је место најмудријег Талеса.“***

Па ви изаберите...

II

У том златном добу он је (уз Атину и демократију) волео лепе куресе. А жену је отерао. Мада не због дечака. Уосталом, и да је због тога, демос би му опростио.

У ствари, грађани атински не могоше му опростити Аспасију. Не то што ју је волео. (О, имали су они разумевања за Ероса, тог горко-слатког створа!) У питању беше њихова етичко-естетска одвратност према перверзијама. Наиме, Аспасија је, мишљаху, исувише паметна и образована жена да би могла бити поштена. И зато гледаху искоса на све то, без икакве жеље да прихвате ту неопростиву вођину настраност.

А њега све то толико заболе, да се разболе.

Али је, срећом, постојало једноставно и јефтино лекарство за ту бољку. (Премда нисам сигуран да би се с таквом терапијом сложио онај чувени лечитељ Асклепије).

Елем, било како било, лек тој тешкој муци беше смирај сунца на рту Сунион. (И Аспасија заспала на руци).

III

Кад Сократ не дође на заказани симпосион, не знадоше врли му дружи да ли му је изостанак оправдан. Беше то мрачно доба; доба без неке перспективе; без техничке подршке у виду позива и порука, а Сократовог голуба-писмоношу беше смлатио птичји грип.

Федон помисли да је у питању кукута; Аристофан, пак, помену Алкибијада и Ероса, тог горко-слатког створа; Агатон се сети птичјег грипа (и он је чуо за злосрећног Сократовог голуба), који у Атини коси птице и остале двоношце (а цепиво још не беше измишљено)...

И тако се они, уз разблажено вино и звуке флауте, окористише Сократовим изостанком као темом за расправу. Али ни примена мајеутике не доведе их до одговора на питање да ли је за то време Сократ пловио ка Острвљу блажених; или је од нечег бежао, попут премудрог Едипа; или је у питању била каква друга врста оправдане или неоправдане спречености.

(Како год било, то не знамо ни ми. Можда је одговор знала Ксантипа?)

Марија КРТИНИЋ ВЕЦКОВ • Београд

Husbands and Wives

Мужеви.

Наместе се сви око стола. Добро се наједу и ту остану. Не мрдају се одатле. Причају, смеју се, пију... Весели и задовољни. Пуних стомака и празних глава. Причају о послу, пријатељима. Зајебавају се међусобно. Подсмевају се једни другима. И пију. Много пију.

Као да је та чаша ваздух за који се боре док им вода полако али сигурно долази до гуше. Као да се на њеном дну налази сва мудрост овог света па до ње треба што брже доћи. На искап.

Почињу да говоре све гласније. Да се смеју све гласније. Форе им постају све баналније и ласцивније. Сећања све опакија и злобнија. Не мрдају се из својих столица као да су пустили корење које се увило око седишта и ногица. Као да не могу да се ишчупају из њиховог тешког загрљаја. Као да су им се велики стомаци заглавили испод стола.

Брбљају. Без престанка брбљају. Сви у глас. И пију. Много пију.

Жене.

Раштркале се по целом стану. Јуре за децом к'о без главе. На брзину су нешто појеле док су храниле ћеркице и синове. Разговарају међусобно успут. Углавном причају само с децом. Свом децом.

Кад се једна другој обрате, говоре о лекарима, домовима здравља, болницама, вртићима... Деле савете која једна од друге нису ни тражиле јер свака од њих зна најбоље како бити савршена мама. Негодују када деца једу слаткише. Згражавају се ако се ухвате за смоки или чипс.

Жале се на васпитачице у вртићима, на бабе и деде. Жале се када имају помоћ, жале се и када немају помоћ. Јуре за децом к'о без главе. Изговарају полу реченице које су научиле напамет као папагаји само за оваква окупљања. Изговарају их без реда и без питања. Јуре за децом к'о без главе.

Мужеви и жене.

Комуницирају међусобно димним сигналимa. Тихо и без буке. Свако са својом. Када нека жена и дође до стола с мужевима, понашају се као да је конобарица управо стигла да прими још једну поруџбину. Наручују ново пиће, причају јој шта да расклони, помери, додачују јој комплименте и праве ласцивне форе, не би ли је тако одобровољили. Смеју јој се задригли и пребледели. Разрогачених очију гледају у њеног мужа ако му се случајно обрати. Ако га случајно замоли за помоћ, зафркавају га да га држи на ланцу. Смеју јој се. Не слушају је шта говори. Пију. Много пију.

Оне јуре за децом к'о без главе.

Мужеви.

Када почну да устају, придржавају се да не падну. Тетурају се до врата и вичу женама да крену. Оне јуре за децом к'о без главе. Улазе у аутомобиле говорећи да нису превише попили.

Причају једва разумљиво завезаног језика. Возе манијачки, насилно. Трубе, псују. Нагло скрећу, коче. Брбљају. Стално брбљају. И осећају се на алкохол.

Жене.

Улазе у кућу полууплашене-полусрећне. Јуре за децом к'о без главе. Хране их, купају, облаче.

Покривају мужеве кад онесвешћени од алкохола задремају на троседу. Говоре деци да их не буде јер су им очеви мало попили. Лажу их да су били уморни од обавеза, па су се мало опустили. Лажу себе. Смештају децу у кревете. Успављују их. Перу судове.

Лежу да спавају к'о без главе.

Стефан ФИЛИПОВИЋ • Пирот

Стриц

9. мај 2014
Београд

Снови су најболнија ствар на свету.

То је говорио стриц када је зашао у закржљале године. Увек сам уважавао његове констатације и готово никада нисам разумео шта је хтео да каже. Није био будала, као што се говорило по комшилуку, али је свакако био на своју руку. Умео да тера инат и то се често завршавало на његову штету. Рвао се човек сам са собом. Та његова тврдоглавост је, као и инат сам по себи, вечито имала један те исти крај.

Преселио сам себе на други крај земље још одавно, када је година имала искључиво пролеће, лето, јесен и оно црнило од зиме. Разлио се бетон и повећао број зацементираних душа, које ионако нећу имати прилике да сретнем. То су биле једине ствари које су се промениле. Људи као људи, знао сам да су стока и то ме никада није оптерећивало. Био сам млад и амбициозан, жељан да прогутам свет и са извесном дозом страха да може испасти обрнуто.

Прве вештине којима човек овлада јесу пузање, односно способност вертикалног пузања кроз живот и *говор*, или ти жврљање по хартији, у недостатку саговорника. Ја сам остао дете и скоро цео живот водио жучне расправе у приватном

позоришту, док се уважени стриц изгледа закуцао на нивоу једногодишњег организма коме су којекакве жестине дириговале редослед бирцуза и биртија. Није био ни први ни последњи за кога су рекли *паметан човек, ал' пропи се будала*.

Не могу да грешим душу, био је начитан, свестран; прошао цео свет и проживео доста тога. Цела фамилија га јурила скоро три деценије, док је он скакао са једног на други континент, јурећи једну те исту жену и њене варијације, у сваком погледу; од црнококих белутака из Јапана до угљенисаних лепотица са оне стране екватора. Очигледно је волео разноврсност; уживао је у ишчекивању следећег дана и ретко кад се дешавало да осване на истом месту. Сматрао сам га за искусну особу, у свим сферама живота, али тешко да је неко био искључен из свакодневнице попут њега. Стално је трагао за новим узбуђењем и био прави авантуриста.

Сад, када мало боље размислим о свему, можда му је то био већи терет него задовољство.

Имао је све – прелепе *стрине*, које никада нисам упознао, нека грдна признања везана за његово стваралаштво и прегршт неповезаних реченица у којима је кодирао своју ризницу догодовштина; вероватно као закључне мисли, проистеклих из напорних теревенки. Зато ми није било јасно како човек, који је живео од снова, могао да тврди да су управо они производили највећу бол и патњу.

Након миленијумске бубе, у мој живот су улетале и оне друге бубице, да бих се као дављеник дочепео тако хваљене дипломе, јер нисам имао намеру да нечију плату заменим за, врло често,

једноцифрен рационални број неких бодова. Мени је то било ирационално. Свакодневно сам бодовао себе и своје време, које сам, чини ми се, имао на претек. Волео сам да пишем и нико и ништа није ме могло спречити у намери да нон-шалантно ушетам у светске литерарне кругове.

Упослио сам своју креативност и убрзо схватио да је *стрпљење* једна тешка особина коју нисам имао, а *разумевање*, како околине, тако и појединих уредника, обична црна рупа. Редакције су гладовале, непрестано трагајући за новим оброцима и није дуго требало да ми се *разочарење* насмеје у лице. Било је поражавајуће мислити о себи као оброку, који је завршио тамо где оброци иначе завршавају, а да није ни прошао кроз дигестивни тракт.

Ко га јебе, јебига. Са лакоћом је то изговарао и тиме апсолутно све оправдавао. Без изузетака.

Будио се увек у седам сати. Небитно да ли је за остатак његове околине било подне или касно предвечерје. Свиђала му се идеја да дан почиње рано ујутру, али због његових *уметничких обавеза*, како је крстио блудничење у ситним сатима, то није могао да приушти. Време за њега није имало никакву улогу у креирању свакодневнице. Могуће да је терао и инат, јер сам поприлично сигуран да није знао шта значи *одговорност*.

Таленат и слава нису за сваког и нераскидиво су повезане одрицањем.

Живео је у страху. Нека бојазан од будућности, неизвесност у корацима који су га водили, стално су му газиле храброст и разум. Неразумљиво за мене и необјашњиво за њега. Кукавичлук је знао

да прође кроз крвоток, али никада није био кукавица. Скроман и тих. Неописиво тих галамџија. Пријатан у друштву, али не и обратно. Волео је да дели и себе и све своје што је имао.

Никада се није женио и ја сам му био нешто најближе сину или како год да ме је доживљавао.

Жена ти је највећа препрека и највећи подстицај.

Тако је гласио савет када сам га замолио да прокоментарише мој први роман. Одговор није имао уске везе са питањем, али сам му веровао, јер се цео његов живот вртео око тих препрека. Није ми превише помогао да средим концизност свог ремек – дела, те је мој излет у славу прошао незапажено. Тачније, никако није прошао. Сећам се да сам у том периоду присвојио ону његову реченицу. Нисам знао како другачије да опишем узалудна самоубиства која сам водио, како у себи, тако и на папиру. Огорчен, могло би се рећи. Још једном одбачен и још више одлучнији. Тврдоглавост сам покупио од њега и убрзо отпочео рад на новом материјалу.

Скроз неочекивано, око мене су почеле да се преплићу изразито згодне девојке (и једна удовица), које су се стихијски смењивале по атељеу, у ком сам боравио. Амбиције су расле, к'о у инат, а време које сам проводио са актoвима непропорционално се смањивало у односу на једначину у мојој глави. Ситуација се беспотребно компликовала и увидео сам да постоји могућност да наследим стрица, а то ми је ишло на живце.

Познавајући себе, знао сам да ћу на крају завршити са заводљивом удовицом. Што и није било тако лоше. А није ни дуго трајало.

Стриц је похађао академију у Љубљани. Безуспешно. Да ли је одустао или је институција извршила интервенцију, мислим да се ни он не сећа. Отприлике га у то време узела нека распустеница под своје, због које се и пропио. Једини осврт на тај период чинио је доскочицом да *ђаво курви није ни за нокат*. Иако није имао памети, довољно га послужила срећа да се задеси на некој колонији, која му је утрла пут у алеју великана. Стриц је, иначе, био сликар.

За живота умирао пар пута, али само једном до краја.

Одавно стоји његова изјава да је *смрт најлакша ствар у животу*. Није придавао превише значаја таквим ситницама. Живот је за живе, али га црнило свесно одвојило једне зиме. У то време сам остављао дуван, а то је сам по себи довољно мучан процес. Као неизбежни раскид са несудећом. Непријатно и извесно. У старту погрешна одлука да се тако нешто и започне. Лично се нисам бојао смрти, али није ме ни одушевљавала њена сврха.

Те среде је био дезорјентисанији но иначе. Околности су биле такве да сам једино ја остао уз њега. Очекивао сам налет неке концентроване мудрости, ослобођену кроз последње издисаје; савет за будућност, списак неостварених жеља или назнаку неког покајања, али не. Он је само умро. У инат, чини ми се.

Уметност никада нисам посматрао као квантитативну дисциплину или дисциплину уопште, али ме дубоко разочарало сазнање да је имао мање слика него година. А преминуо је прерано.

Последње речи којима ми се обратио биле су одговор на моје питање.

Остала је само тескоба међу зубима и језик који се непрестано враћао да виси у ждрелу. Прошлост је огледало живота и стрпљиво нас чека. Никада нисам умео да живим са успоменама. Познавао сам човека, коме је то био оков и трагајући за животом – пропустио је исти.

Успех је долазио сам по себи; нисам се претерано трудио да бих био бољи него што већ јесам. Низала се признања, путовања, шармирања... Почео да живим оно што сам сањао.

Приликом рашчишћавања његовог атељеа, наишао сам на бележницу у којој се налазила само једна реченица.

Драги Стриле,

Надам се да се нећеш љутити што жврљам по твом блокчету. Одвојио сам мало времена да бих ти истакао грешку. Можда си мислио да су снови најбезболнија ствар на свету. Или ниси знао где си. Квалитетне мисли нису нужно истините, колико год примамљиво звучале. И није тачно да сањари губе везу са људима. То је чиста глупост.

Изгледа су комшије биле у праву.

Био си будала.

Хвала на питању, мени је супер. Не знам да л' си чуо, ал' романи иду као зејтин '99-те. Ако је тврдоглавост грожђе – ја пијем најлепше вино

упорности. Посла има, те не стижем до кафане и то ћу морати да те разочарам. Остало је још боље. Крстарим према приватном острву. Смрт нигде не жури, па не журим ни ја.

Ето, да те обавестим. Где год да си. Можда ћеш пожелети да читаш, без обзира што си мртав. Живима у инат.

И последњи пут да те преправим, јер ниси био у праву. Ако ми не верујеш – ко те јебе, јебига.

Свет је најболнија ствар без снова.

Братанче

Миле КОСТИЋ • с. Дубница, Врање

К'НЗЕР

Дође и тој време, старачке године почнаше да ме газив, како дете к'д проодује. А и уста ми се комај изаљавише, како црница земља у Петрове врућине.

Гледам и у село неје с'г како што је некад било. С'г и село залудело како д'н'шње време. А за људи па ич и да не причамо.

У овеј старе године, нигде свртку човек не може да гу нађе. Ако си чуваја од срце, ако си родитељ, ники те неће, можеш да си липцујеш, како куче на пездер.

Од малечко сам си гу виљкаја душицу, салте на сол и леб.

И т'г на Бога несам му коца тражија. Салте једну трошку срећу да ми је даја, бија би му зафалан, али па и за толичко му фала. Па и он је сам. Не може на сви исту срећу да дарује.

Салте што сам ћерпич за кућу влекја и кал мешаја, тој ми је било доста. Али па оно ми сиромаси, да неје тај мука, не би се познавали, а камоли како људи да станемо лаф да починимо.

Сак'л'к ли је неки, проклетија ли је нека, све не уклуча овој време у пустињску чарапу, па ич главу не подизамо од туј работину?

Да станемо малка како људи, да се радујемо на живот. Гледам, савили смо гу грбинку, како тепано конопље у циганску трлицу. А бијачка ти је

како и судбина. Бије ли бије, па и по метар не оставља.

А ми па у кућу двојица смо, како два чукља, и ровимо очи један на другог. Злоба не беше уфатила за гушу, како слаби волови јер'м.

С'г за тој се еве и кунем, па дури, у суво дрво се турам, него видим и тој си више не помага. И клетва неје више клетва, што је некад била. Овеј д'н'шње клетве, имах си два краја. На јед'н крај испатујеш, а на друг крај распатујеш. По цел ноћ ми на очи дремка не дође. Божем спијем, а санит сам. Причам си у с'н, како на еве. Сам самога и л'жем и верујем да сам спаја. Т'мница црна у собу, дебе ли дебе, ништо се живо не види. Мислу си у себе: „К'д жмурим, белким с'н ће ми по брго дође на очи.“ А к'д оно од голему мислу ни с'н не пада на очи т'кој л'ко.

Да га кунем брат ми је, белким лошо ће га стигне. Не, не могу лошо да помислим. Ако је голем К'нзер. Уфатија ме неки цуцулеја, сам се карам како да су дест сас мене у собу.

На тога брата ми, крвопију, д'н да му не с'мне. Он нема душу нема, чик ни за мене, за рођенога брата. Знам га, од мрву мрвку, још у повивку докле је бија. Још од малечко, к'нзер је бија. А с'г изба му је брат. Т'ј би ми крв попија, сал он, да остане на ов'ј свет.

Б'чва сас комењак му је мајка. Бурики сас ракију су му браћа.

Он за другог рода и не знаје. И цопке му се умерисале на ракију, на пијење, а камо ли душа.

Тај чергарска душа, што не познава ни брата нипобратима.

Т'ј т'кмак, само њигово дупе да нат'кми. Зашто викав стари људи, к'д нађеш т'квога булутина, у чутуру га склучи, па ни стрв да му се не чује. И мој брат си је за мене белким т'кој мислија да је нашја булутина, па цел век ће си га клуче.

К'д оно дође ред, њега господ си га клуче и т'кој клуцан од пијење, по свет ће си иде.

Одамна се несмо сретнали у пут како браћа, да се ожалимо јед'н на другога, да си искажемо какве не муке јашив.

А оно б'ш т'г, к'д треба да се сретнемо у пут, мој бр'т ноге ће искрши од бегање, сал да се не сретнемо, да се не погледамо у очи како браћа.

Божем при памет сам човек, а питајем си самога себе – зашто ли не па мајка и т'акви рађа? Како ли мога да га роди т'квога к'нзера, крвопију? Сал да је на његово и само он да је на ов'ј свет.

Затој си је и онај стара прича. Мајка неје могла да роди поголмога душманина од брата. К'д оно стварно т'кој се и сас нас деси.

Мој брат, толке године не ми се је уфатија за браву на врата, у кућу да ми улегне, од како гу ожени туј кусорепку, од како гу доведе у кућу. Од како је праг прескочила, од т'г не и омрази. Како дође у нашу фамилију, како крв да унесе у кућу, а не срећу.

Она куса што куса, али па и сас памет куса.

Куде прође и пометар не оставља, олајује једнога по једнога у село. Трачари од кућу до кућу, свира се како глува кучка.

Једно футиче што је донела како снашка, сал га окреће. Јед'н д'н га опаше налице, друг д'н га

опаше наопачке. И тој да гу не уфатив уроци. К'д па оно било да уроци кождера не фаћав.

Они ни кучики неће гу лајев, туј кождерушу, те камоли уроци ће гу фатив. Болес' гу уфатија, дабогда. Тешак товар ми га је живот натоварија. Чудим се како да га носим, к'д почнеше и колена да ми клецав. Одим, ама и корак комај не ми је л'к, такат си га ич немам, како што сам га некад имаја.

Године ми грбину како колесник натоварише. Проклетија ли је нека, клетве ли су неке, видим комај ме суђеница за праг врзује.

Народ прича: у пусто село, ни кучка се не кучи, а камо ли човек да се кући. Све живо побегнало из село, пред сваку кућу на порту, баглама сас катанац виси. Боже ми опрости, све запустело. Од толичко големо село, од толики народ, судбина је оставила два чукља. Само мене и мојега брата саможивњака, тога к'нзера.

Божемски смо неки браћа, а ми јед'н другога да не видимо. Гледамо се крвнички како најголеми душмани.

Што не дође и тај црна чума, па да не збере обојицу, свет да се не кори сас нас!

Урош СТЕФАНОВИЋ • Пирот

Нула десет

Ма колико да су наши очеви желели да створе јединствену државу, толико смо ми гледали да је поделимо на што више делова. Делили смо је и на бановине, на републике и на покрајине; чак су и окупатори чим би крочили на тло Југославије одмах узимали карту у руке и исцртавали линије уз речи „овај део вама, овај део нама“.

И пред нама се нашла карта. Подела која је требала да уследи никоме се није чинила битна, па ни нама, радницима ПТТ-а, мада смо знали да ће она у многоме да олакша посао. Уз то, технологија је увелико напредовала и колико год звучало чудно да ћемо моћи да чујемо било кога на планети само окретањем броја, без разговора са оператерима, та иновација се полако приближавала. Како је Југославија већ добила свој телефонски број на светској листи (испрва 63, па затим 38), то је за нас био наговештај да морамо да пожуримо са сличном поделом у нашој земљи. Суседне државе су већ полако делиле поштанске и позивне бројеве унутар себе, па нисмо смели да заостајемо.

И Југославија је свет у малом — сложисмо се након краће приче, и решење је било логично: поделимо Југославију у девет зона, као што је и свет подељен. То слично су већ и друге земље урадиле, попут Западне Немачке, па ако је Швабама добро решење зашто не би било добро и нама? Другови који су од почетка састанка стално

бацали поглед на сат су били задовољни јер се чинило да ћемо брзо доћи до решења и да ћемо се што пре разићи кућама.

Па ипак, неочекивано, уследи дужа расправа ко ће који број да добије. Сви они којима је ово било „губљење времена, број кд број, шта има везе“ одједном се побунише, те зашто Хрватска није број један, те зашто Словенија није три, и тако даље. Друг са моје десне стране предложи да бројеви иду географски, као старе регистарске таблице из доба краљевине, двојка од Словеније до деветке у Македонији, а јединица Србији због главног града. Ту се неки побунише јер нису желели ништа што подсећа на краља ни на који начин. Једина другарица међу нама предложи да бројеви иду абecedним редом по имену Савезних Република, што некима засмета — зашто по абecedном а не по азбучном?

Сунце се полако подизало и дошло је до највишег прозора када ме заслепи његова светлост: у том тренутку схватих да седимо већ сатима и да расправе још увек нису дале конкретан резултат. Шта толико расправљамо о томе — подвикнуо сам и устао — бројеви као бројеви, шта је ту толико битно? Хајде овако: пошто највише корисника телефона има у Србији, нека ту буду бројеви један, два и три. Хрватска као следећа добија четворку и петицу. Тим редом даље, Словенији иде шест, Босни и Херцеговини седмица, Црној Гори осмица и Македонији деветка. Сви се погледаше, већ уморни, гладни и свесни да ће се свака даља расправа одужити, па после краћег ћутања само климнуше главом. И сви одосмо на ручак делимично задовољни решењем.

Након ручка подела је ишла лакше: договорили смо се да ће свака од девет зона да се максимално подели на још девет зона. Главни град, логично, стависмо у прву зону и доделисмо му број један у оквиру зоне, те на карти са ручно исцртаним границама општина уписасмо 11 испод имена Београда. Ширили смо прву зону ка југу, друга зона оде у северну покрајину, а бројеве који почињу са три писали смо махом по западној Србији.

Хрватска и Словенија нису биле проблематичне за деобу, али кад дођосмо до седмице схватили смо да за Босну и Херцеговину ипак један број неће да заврши посао. Можда би било паметно да се одради другачија подела, сложили смо се, али смо се такође сложили да тренутно никоме није до тога. Друг који је седео за округлим столом прекопута мене примети да Црној Гори неће требати свих девет бројева које смо јој резервисали, па тако одоше 88 и 89 у Мостар и Требиње, чиме смо спојили Херцеговину са Црном Гором. Нисмо били задовољни разбијањем иницијалног плана да свака зона буде само унутар Савезне Републике, али то је било боље решење уместо да све радимо изнова. Можда ће некада, у будућности, неко доћи до бољег решења — говорили смо.

По завршеном послу смо сви устали и бацили поглед на карту са исписаним бројевима. Проћи ће за сад — приметисмо — уосталом, ако не буде ваљало, променићемо; то су само небитни бројеви.

И док су оператери тражили друге послове јер су аутомати увелико освајали државу, Југославија је почела да цвета — бар се тако говорило на

радију и писало по новинама. Индустрија расте, посла је све више, па људи сада иду сваког лета на море и зими на планину, купују аутомобиле и телевизоре, и наравно — сада свако може лако да уведе свој телефон. То је за нас, раднике ПТТ-а, била и добра и лоша вест. Лоше је било то што су све лакше искакале нелогичности наше поделе која је већ увелико заживела у држави. На једном састанку смо знали: она нула, коју смо сви избегавали, мораће да уђе у оптицај.

Диван број, та нула. Окренеш нулу на телефону и телефон одмах зна да желиш да зовеш некога из другог града. После је довољно да окренеш двоцифрен број тог града, и то управо онај који смо му ми доделили. А опет, нуле није било међу додељеним бројевима. Али сада страхови да нула у пракси може да изазове проблеме су нестали. Боље да уведемо нове позивне бројеве тамо где смо мислили да неће бити потребни него да ризикујемо да неке области добију тешко памтљиве шестоцифрене или седмоцифрене телефонске бројеве. Па да видимо шта је проблем — рече неко и узео лист папира. Јајце мора да се одвоји, ту логично иде 70. Дајмо Дубровнику 40 или 50 — настави он пишући — боље 50 ипак, ту је ближа зона пет. И Пирот остаје, ту је најбоље да иде 20 или 30.

— Пирот је до сад био прва зона, боље му дај 10 — рекох ја. Можда се испрва није чинило као добра идеја да неки град добије најмањи могући број, али сам брзо решио недоумицу: кад-тад ће и 10 да дође на ред, да ли га доделили сад или касније, јер ипак, број телефонских претплатника расте. Сачувајмо 20 и 30 за касније — наставих —

лакше ћемо их убацити другде када нам буду били потребни.

Касније те године ПТТ је издао књижицу где су на првој страни били редом исписани сви позивни бројеви за целу Југославију. Гледао сам ту страну са смешком, мислећи како је ни крив ни дужан један мали град са саме маргине државе заузео место испред највећег и најбитнијег града Југославије. Ко зна, можда ова подела бројева буде промењена већ сутра? Можда ускоро и телефон престане да постоји? Али, све док се то не догоди, Пирот ће да буде не само испред Београда, већ испред свих градова у Југославији. Мада, кога је брига? То су само бројеви. Зар не?

Јелена ЦВЕТКОВИЋ • с. Поповац, Ниш

СРЦЕ ОД СЛАМЕ

Стојим насред поља, окружен сунцокретима.

Ништа друго не могу сем да гледам даљине. Таласају се, нарочито у сутон. Тад мало подигнем десну руку и наслоним се на један штап који вири из земље. Ослушнем ветар. Његови мирисни праменови мешају се са мојом плавом косом. Ћутим.

Већ дуго сам овде. Добро памтим тај дан кад сам посађен међу овим њивама, затечен тишином која избија из далеких брда. Уистину, овде је ретко кад бучно, сем кад дођу људи. Углавном је мирно, чак толико да ми је понекад жао да се огласим... испустим крик. Ћутимо... ветар, планине и ја. Ћутимо, поклопљени небом које нам увече дарује прекрасан поглед на оно што нас је створило. На планете, бесмртне звезде које нам сваким својим зраком урањају дубоко у кожу, или макар оно што личи на њу. Комешају се, преливају, израњају из мрака попут белутка из мутне воде. Обасјавају овај немир што трепери у мом пожутелом срцу.

Моје прво јутро овде провео сам покушавајући да се отргнем. Из све снаге, рукама, ногама, опирао сам се и запомагао. Касније су ми сунцокрети дошапнули да је бекство готово немогуће, сем уколико желим да изгорим.

“Једино те ватра може спасити, али размисли о томе”, саветовали су ме.

Тако сам се умирио, као земља пода мном... као грумен црнице поред које су ме укопали.

Временом сам открио да могу сасвим успешно да се разумем са птицама. Слетале су на моје искривљено раме, па сам често због њих био потпуно савијен а глава ми је дотицала колена. Тада би оне одлетеле покушавајући да ме врате у исправљен положај, кљуновима ми намештале зарозани црни шешир који је вероватно скинут са главе неког угледног професора који није одступао од углађености и лепих манира. Знао сам да у њему изгледам смешно, али када су ми сунцокрети рекли да свакако изгледам смешно, престао сам да дајем значај свом изгледу.

Једном је пала јака киша. Олуја је сломила пар околних храстова, зрело класје се спустило до земље а сунцокрети су повили своје раскошне главе. Око мене се ниоткуда створило право мало језеро па сам јасно могао да се огледам у тој води.

“Тужне очи имаш”, узвикнуо је гавран, сместивши се на моје раме.

Доиста су то биле неке тужне очи на сред велике главе направљене од старог џака у коме је неко чувао јабуке.

Зато све време осећам мирис јабука, помислио сам. Зато не могу да се померим, искорачим, јер је ово тромо тело напуњено сламом и везано за колац који изиграва моју кичму. Могли су бар неко лепше одело да ми обуку. Подерано, изгужвано, ово на мени је више него смешно. Срећом, језеро око мене је врло брзо пресушило па више нисам морао да се огледам у њему. Повремено би ми вране подигле који спали рукав,

покупиле нешто сламе испале из мог стомака, али ја више не знам како изгледам.

Стојим наред поља, обасјан месечином.

Ја и месец, свако у свом бескрају и заточеништву. Обоје везани за земљу. Он бар путује око ње, ја од моје не могу да се одвојим.

“Твој претходник није дуго издржао, да знаш”, једном ми је рекла врана. “Раставили су га, згужвали и бацили. Ено тамо”, кљуном је показивала на напуштени бунар. “А и не знам како су они то замислили, да ви некога плашите”, насмејала се крештавим тоном и стала на моје опуштене руке.

“Зар ја треба некога да плашим?”, збуњено сам је упитао.

“Да... да плашиш! И то замисли кога... мене!”, поскочила је. “Они, људи, умислили су да ти можеш некога да уплашиш само зато што носиш ружну и поцепану одећу, савијаш се до земље, не можеш да се помериш и имаш главу која мирише на труле јабуке. Они не знају, они не знају”, поновила је, “да у твом срцу од сламе има више љубави према свету него у свим њиховим стварима, покретима и речима. Ти си напуњен том сламом, они су напуњени мржњом... мржњом!”, узвикнула је врана и почела да лети око мене.

Затворио сам своје ружне очи, али неопрезно, тако да ми је једно око испало и откотрљало се на земљу. Сада сам видео само пола поља, пола брда, пола неба и пола овог страшног света који ми се наједном немилосрдно открио... цео.

“Ја не желим да те плашим. Зашто бих? Ја сам овде странац, ја сам овде посађен. Ово поље је

твоје поље, ти овде живиш”, тихо сам проговорио, тек толико да ми се чује глас.

“Ја живим само када нема људи, чим се они појаве природа више није иста”, пролетела је поред моје главе. “Довуку неке своје машине, јако су бучне па се ветар, киша и птице не чују. Све упропасте, посеку дрвеће и однесу са собом. Кад оду, тек кад оду, овде може да се живи.”

“Зато су овде оставили мене”, спустио сам главу. “Да те подсећам на њих.”

“Тако је”, најзад си схватио, “али ти не подсећаш на њих, нимало. Ни твој претходник није. У свима вама се јако брзо усади љубав према нама, према природи. Ви послушате ноћ, небо, дошап-тавате се са ветром и месецом... схватите језик природе. Зато ти саветујем...”, врана је опет слетела на моје раме и погледала ме у оно једно око које се напунило неком чудном водом” ,... чим почне олуја, одлети. Просто иди одавде или ће и тебе бацити у бунар. Помоћи ћемо ти. Наћи неко лепо место за живот и држи се што даље од људи.”

Врана је одлетела а ја сам целе те ноћи размишљао о томе што ми је рекла.

Да одем... нађем неко лепо место...

Наредне недеље почела је страшна олуја. Никада до тада нисам осетио такву снагу ветра. Однео ми је онај зарозани црни шешир, али сам истог тренутка осетио олакшање. Убрзо ми је откинуо једну руку и потпуно искривио обе ноге. Срећом, остало ми је оно једно око па сам јасно могао да видим како ми се јато црних врана полако приближава.

“Издржи!”, узвикивале су у сав глас.

Залуд, јер за тили час, моје тело су покидали удружени ветрови. Као да их је неко послао да ме спрече у мојој намери да се ослободим. Када су птице коначно стигле пронашле су само разбацану сламу и колац који је изигравао моју кичму.

Стојим насред поља, бестелесан, слободан.

Видим цело поље, цело брдо, цело небо и цео свет. Чини ми се да чујем лепет својих крила па у неверици покушавам да се макнем са места на коме сам се распао.

Или то само птице одлећу.

Снежана СТАНКОВИЋ • с. Јелашница, Ниш

Мен ники ништа не питује

Родила сам се у село. Неје важно како се вика. Живела сам сас татка и матер. Браћу, сестре не'сам имала. Зашто моји родитељи несу имали још децу неznam, а никад ги несам ни питувала. Затој сам ги повиш била син и ћерка. Све сам си работила. Неје ги било жал за мене и тој не знам зашто. Терали су ме у поље, по кућу, по стоку. Оној како човека потера, ал никад се незнаје какво ће се заврши. Најлепо ми беше у осмољетку, збрајим на муке и ете ћу ви опричам мој живот.

Сг сам си у поодмакле године. Пројдоше си ама за час. Кад бео помлада, матер и татко не дадоше да идем по школе. Викаше, што ће ти школа да се мајеш, па да се људи дзвере па да ни срам, тој не бива. Јутре да се одадеш, да кућиш кућу, да изродиш децу, да чуваш стоку, але ти школу требе да се работи. И такој, а самне, Душанке намири живину, помузи Руменку, тури вој сено, шушке, напој и ајд на работу. Неса'м сме'ла да рекнем, ни нећу ни не могу. А да ли те што боли, куј те тој питује. Моје друшке несу знале ни меће од њиову имовину. Њиови ги родитељи школуваше, погосподише се, не турају мараму како то ја, не опасују вутарку како то ја, см се претопарају. Мене ми матер, купила перлонску блузу за славу, једну вунелу и чува у њојан ковчег. Кад ги видим мило ме, а ја од срам сновајам главу

и не смејем уста да отворим. Подголемише се и праве се да ме не познавају, а ја кво ћу сам ћутим. Додуше имаше једна друшка Невена, много добра и убава, њу не беше срам да сас мен прозбори по коју. Вреј ми, зашто мори Душанке не уписујеш неку школу у варош, била си најбоља у осмољетку, све смо од теб преписувале. Онеј па две татко ги сас прасе уписа, а сас прасе ће и заврше школу. Сноведо главу, татко и матер ми не давају. Видим да гу жал за мен. И такој кад дојде там'нина, све ми дожалеје. Слзе ми саме течу, а моја душа да знаје, ни ме кој види, ни ме кој чује какво ми је. И пројде време ја се задевојчи. Моји решише да ме одаду. Најдоше ми нека'квога старога мо'мка, несам му ни очи видела. Ал најдоше му ма'ну, бил много болан, багим да се не патим сас њег. А овакој ли се па не патим. Долазише наводације из друго село, договараше се, пише, једоше, једоше, пише и па ништа не напрајише. И туј најдоше ману, а мене ники ништа не питује. По тој, моја тетка по татка, посла абер, ће дојде сас младожењу и његови родитељи, да ме разглеђују, поглеђују какви дарови имам и какво татко дава уз мен. Боже, Боже какво ме снајде, како да сам на продаву па се погађу око мен. И туј мој татко најде ману на младожењу, малечак и слабуњав, не мож да работи. **А мен ники ништа не питује.** И такој, постадо стара девојка. Беше некако лошо време и при нашу кућу досели се удова'ц са три детети. Избегал однегде, незнам одокле. Звал се Момчило. Беше убав, црномањас туј моје године. Додил је куде нас, куповал је мле'ко за децу и такво онакво. Деца му беоше убава, убава како јабуке. Мене ми западе за око, ал

куј тој смеје да рекне на мојега татка. Беше ме много жал за туј децу и прирастоше ми за срце. Миличка имаше 9 године, Миљана 5 године, а најмало 3 године.

Ја ги приврташе, пржеше ги јајца, месеше леб, мекике, кад што. Моја мати се љутеше. Питувала сам се Боже, зашто ли је па ова мати таква. Момчило беше вредан, мучеше се и никој га неје помагал, сналазил се и кд вреи неква мирноћа искача из њег, см ћути и работи. Туј смо били исти, оно кд га видим ноге, ни на там, ни на вам. Једну ноћ немо'га да заспијем, све ми Момчило пред очи, ја нећу, ал он ми на памет доди. Куј смеје тој да спомиња, на мојега татка, истепал би ме како малечко дете. Устадо при прозор, оно Момчило на басамаци, седи и пуши, све се види, месечина, замислел се, деца су сигурно поспала. К'д Момчило погледал у мој прозор, очи ни се сретеше, туго, туго кво напраи, тедо се утепам, поче се презнојујем. Ете, дојде при мен, Душанке, добра си девојка, питујем се која ће па да дојде на три детети, нијед'на, а ти ми се свидиш и деца те моја воле. Поче ми жега. Видиш ли Момчило кви су ми родитељи цел живот играм како ми они свиру. Никад ме не'су помиловали пољубили, само су окали по мен и терали да работим. Бео најбоља у осмољетку, не дадоше ме у варош у школу и кво да ти рекнем. Теби треба жена домаћица, на мене другар за сарос, моја младос пројде. Разумемо се, деца си додеше куде мен, ја ги показујеше математику, састављала сам ги песмице и кад се врну из школу викају, тета Душанке добила си петицу, е тој је била моја радос са туј децу, све смо си биле заједно, радували смо се и плакали

заједно. Прооди си време, ни се Момчило жени ни се ја одавам. Задевојчише се деца и све су ми причале. Остареше ми родитељи и повиш су закркували, трпела сам. Немам куде, мора да ги гледам и некако отидоше један по другога на онај свет. Туј ми Момчило помагаше, а и деца. Ја ги све научи да готве, месе, праје колачики. Викам ги, иако не испадну како требе, учете се куде мен. А оне ме љубе, љубе, е тој је била моја срећа и радос, кад несам имала своје, овој само што ги несам родила. Ја одједанпутке онемоћа. Како за баксуз никој ми праг не прескочи. Ни мога да одим ни окам. Четврти дан тропа неки. Момчило се зачуди кад ме виде и уплаши се. Окну Милицу и Миљану и вика, пали лимузину Душанка неје добро да гу водимо куде доктура. Ма нека викам, не секирајте се, па неће свет да пропадне, мене ли ће неки да жали, како је Бог рекал, такој ће си будне. Видо Миличку да плаче и изгуби свес. Више се не сећам какво је било. Пробуди се и питујем се шћу ја овдекај. Дојде доктур и питује ме како се викам. Једва му одговори. Имаш ли родбину? Ућута се. Добро, какво су ти онај три девојчетија и онај човек у одник? Дадоше крв за теб и беоше све време док смо те аперисували. По одници су спали и распитували су се за теб и плакали. Ја ћута, ћута, ћута и ја се распакла. Па то је моја Миличка, Миљанка, Миленка и Момчило, па тој су моја деца. Фала ти Боже, што си видел моје муке, ал оне се пресипаше у радос. Само да су живе и здраве и њихов татко. Дојдоше у собу. Боже срце да искочи. Никуј се за мен овакој неје секирал и бринул. Сваки дн су доодиле у болницу и палак, палак ја се

опраји, ал несам како некад. И такој смо се помагали, кд Миличка моја дојде и вреји:

„Тета Душанке напрајимо све што си ни научила, сукану баницу, ваниличке, колачики на калуп и да те питујемо. Ил ће дојдеш при нас ил ће дојдемо при теб ал заувек?“

Деца, какво тој чујем?

Ете тој, и немо да ми се премишљаваш како младевеста, ја се одавам, а ти си ми мати, све сам од теб научила.

Бошкице, рече ми, ти си ми мати! Само ти знаш моју радос.

И такој се ми намешамо. Одадомо ги све три. Дооде си, поштују ме више него ли нека деца своји родитељи. Имамо си од сваку по два унучета. Ете како јутром отворим очи, зафалим се на Бога што сам жива и што доживе овуј радос. Не сам ги родила, ал како да јесам. Нека ги се мати радује на онај свет. Чини добро и не кај се, а оној друго нећу ни да изговорим. Фала ти Боже што доживе овуј радос ако гу несам имала у младе године, е сг доживе. Нека сваки доживи срећу, малко на човека требе, шће му богатлак ако нумеје да плаче и да се радује и да има скуга да подели туј радос.

И ете, оприча ви и јутре да умрем, неје ме жал.

Татјана СИКИМА • Београд

Пошла Анка на воду

Београд, прамалеће 1942.године.

Са великог дрвеног прозора, преко смарагдне крошње, поглед му лута. Тек свршени адвокат, висок, наочит, гледа у свет који ратом жури.

И опет Она.

Стисла је чврсто њихове ручице, на лицу јој вечно сена бриге коју, на трен, озари смешак кад им помилује косице.

- Босо, не на пут, подај браци руке, гласно их кори љубављу.

Банијка или Кордунашица. Он мисли, а послушкује.

Сваки дан је гледа, с прозора.

Дугу је, гараву косу уплела у две дебеле кике, по сељачки.

Белу је кошуљу закопчала високо. На њој је градска сукња, туђа, и ципеле за пола броја веће.

А најлепша је у Београду.

Најлепша.

Нечија, није Његова.

Гледаће је тако цело то пролеће. И с маја кад се згусне крошња, надвириваће се да јој помилује раме очима. У јуну, кад замирише липа, мислиће коме је, некоћ, липов цвет брала и кувала га дуго у лименом лончићу, на крај неког далеког малог села. У каквој ли се роси умивала. Коме се смехом будила.

У јулу ће јој прићи.

- Опростите, госпођо, видим Вас сваког дана да шетате са децом.

Устукнула је, препаднута љубазношћу.

Сагнула је главу и рекла: Оће мала да шеће, не мере д'јете разумит.

- Не, не, опростите. Нисам Вас зато зауставио. Ја сам адвокат, имам биро горе у вили Марина. Хтео сам само да Вам се представим и да деци дам пар свилених бомбона. Задивљен сам Вашом лепотом. Благо оном чија сте!

Гледала је у Њега нестварним очима, нестварном лепотом, нестварним црним кикама, румена у лицу.

- Бог са Вама, господ'не, немојте то причат', ја сам поштена жена.

- И ја сам такав човек, не брините. Никола Настасијевић, ако Вам кад затреба било шта дођите горе у биро.

Пружио јој је руку. Пружила је и Она, не знајући ни сама зашто.

Боса се узврпољила, Богдан је цупкао на једној нози.

Он јој пољуби надланицу.

- Како Вам је име? Одакле сте, госпођо? Дивна су Вам деца, анђели!

- Ја сам Анка, Дује С. жена, с Баније сам, не знаш ти ће је то, насмеја се.

Код нас се не љуби у руке, пушти. Тамо ми је чоек осто, мој Дујо. Ја сам вођка код сестре, с дјецом.

Опет порумени.

- Про'ће и ово, брзо дода, некако ко помирена са судбином.

Узме неспретно децу за руке и, усплахилено, осврћући се, настави даље.

Пролазило је лето, па још једно и још једно.

Сваки дан, с прозора, Никола је гледа, опијен.

Боса и Богдан, лепи као мајка, расту. На Боси хаљинице, њеном руком шиване.

Богдану глава тршава, а очи велике, гладне сунца.

А Она шета, мили боже, ко срна, у Милоша Великог, међу крошњама, црне кике, сва између страха и осмеха, сва од сна и маштања. Нечија. Никад његова.

Понекад сиђе, упита је за здравље.

Она увек журно прозбори две-три. Погне главу па брзо замакне низ прву улицу.

Једном је срео са сестром. Удата је, сестра, за државног писара. Имају стан на тој и тој адреси. И у стану телефон. Није лоше, каже. Говори господски. Свратите на колач, каже.

Анка погнуте главе, увек.

А лепа као статуа богиње Нике коју је једном гледао у далеком грчком храму.

Пуне усне, дуге трепавице, очи боје крошања. Сан.

Нема их већ две недеље.

Ни треће.

Ни пете.

Ослобођен је Београд.

НАЈБОЉА КРАТКА ПРИЧА ПИРОТА 2020.

Ври. Неке одводе, неке доводе, неке селе, неке уселе.

Смеје се Слобода. Њеним зубима, ко бисерима. Оним уснама.

На улици је срео Анкину сестру. Каже, вратила се са децом на Банију, и тамо је стигла Слобода.

Нешто тешко и камено га загребло у грудима. Чуо се и прасак.

Осврће се, а народ са осмесима.

Боже, па то у њему Она пуца!

У гањку се игра Богдан, Боса је отишла да матери донесе јаја испод кока.

Прамаљеће, оно рано, март је могао бити.

На њој је марама, кике је саплела на вр' главе и сакрила.

Прексиноћ је Дују с курузом и пола црљеног лука испрат'ла да ишћера оно гамади што је остало по шумама.

Брише сузу рупцем, донела јој кум'-Мара варен'ке, "подај вечераска дјеци да не иду гладни лећ' ".

И шаку брашна за жгање.

Кад се Дујо врати, направ'ћемо нову шталу, изву'ће дрва преко штреке.

Као кроз сан, док јој се мешају слике и наде, чује Босин плач.

Излети на гањак, моревит Боса пала, колена стукла, јаја разбила.

Ту су их, на прагу, све троје заклали.

И њу. И Босу. И Богдана.

НАЈБОЉА КРАТКА ПРИЧА ПИРОТА 2020.

Богдана са широм отвореним очима, и њих
две, нашао је ћаћа њен, шјутра.

Дујо је прво мислио умрети.

Па у инат живети.

Па опет умрети.

Једна је слика остала, неће под перином,
ваљда је Анка затур'ла, мисли.

Одвела је сестра да се сликају пре повратка
кући.

Анка без мараме, вила.

Боса у градској хаљиници, беле сандалице.

На Богдану кратке хлачице, фотографовог
сина.

Дујо седи у бајтици, петролејка гори до касно
у ноћ и плаче.

Четврте године су га оженили, за цуру, добио
са њом и дете.

Оде живот.

Ноћу, сања Анку, још понекад. Босу на авлији.
И Божицу у гањку.

Заклане.

Педесет девета је година двадесетог века,
прамаљеће.

Моја мајка је млада службеница, тек почела да
ради.

Улази Дујо у канцеларију, вели: Анка, стиго ми
је лист из Београда. Неко мојој Анки и дјеци пише,
ја би ћио да ми ти прочиташ, не мерем сам, само
јавчем како кренем читат'.

"Мила Анка, Године пролазе, а ја мислим о
Теби и милој дечици. Нећу Ти дужити. Десет сам

година био у иностранству, послаше ме у дипломатију. Сад сам опет државни адвокат, у великом суду овде у Београду. Немам никога, сви изгинуше и помреше. И нема дана да нисам мислио о Теби и Босиљки и Богдану. Ако си жива, мила другарице Анка, извини што ћу рећи Ти јер сад тако треба, волео бих да са мужем и децом дођеш код мене у посету у Београд. Нашао бих вам посао и смештај, нек деца имају живот у граду који је њихов. Ти си, мила Анка, моју душу нахранила испод оних крошњи у Милоша Великог за три живота. Ја сам Твој брат, друг, а Ти отад мој најближи род. Не зовем те као човек жену, да Твој друг зна, већ као слобода своју наду. А ако те вихор рата однео, мила Анка, а тражио сам Те свуда, кажу да Ти је сестра удова и да се одселила, ако Те тај црни вихор однео, ко год прими овај лист од Твојих, муж, брат, сестра, нека ми се јави. Само редак или два, да знам шта је са Тобом и Твојима и колико су деца порасла, хтео бих да се школују, знам како је тешко. Стално мислим о Богдановим очима, биће то правник, велики човек, ја бих хтео да са мношћем ради. Радујем се гласу од Тебе."

Јецао је Дујо.

И Ана, моја мајка.

- Ја ћу отић' код њега, овога ми крста, вели.

И отишао је, Дујо, возом.

Три године касније Дуји је направљена нова кућа.

У њу ушао са женом и дететом, ту се пред овај рат и упокојио.

Анки и деци је дигао споменик, тог пролећа, шездесет и неке.

Никола никад није дошао на Банију, однела га сушица оне године кад су им клесали имена на камену са Брача.

Дуго су о Анки и деци причали, Никола и Дујо, у Милоша Великог, у Београду, над оним смарагдним крошњама боје њених очију.

О њеној закланој лепоти.

О томе како су се смејала њихова деца.

И колико је Дују волела.

Живи, Дујо, молим те, рекао је Никола.

У инат онима што су је однели, живи.

И тутнџ му у руке завежаљ кад је полазио.

- Не отварај до Брода, казао му.

Унутра је била гомила новца и прецизно упутство какву кућу да направи и какав споменик Анки и деци да подигне.

* * *

Ето, дадох ти име Ана, Безимена.

Није се мама могла сетити како си се звала.

Ни да ли је Дујо био баш Дујо, можда сам шта и ја криво чула.

Али ја ти дадох име Ана.

Анка по нашки, банијски.

Јер тако се звала моја Старабака по којој се зове моја мајка.

Иста таква вила, са тим црним кикама.

Она ми је данас о Теби причала. Зато те зовем Анка, Безимена.

Јер иза свих дечјих очију, у страху од ратова, разапета између радости и суза, увек стоји једна Анка, једна Мајка, која је ту колевку, стрепећи, заљуљала.

*"Пошла Анка на воду
прегазила Мораву
Отуд иду три жандара
Три жандара наоружана
Први гура тенкове
други носи ножеве
Трећи носи сабљу танку да закоље Анку
Анка их је молила
бијеле руке склопила
Немојте ме браћо клати
плакаће ми мила мати
Кад су Анку заклали
сви су редом плакали
Само није плакô
онај што је Анку заклô"*

Песма којом ме, у Јасеновчанима, на оној Банији које више нема, успављивала моја Старабака.

Биљана СТАНИСАВЉЕВИЋ • Београд

КИШЕ

У тежињавој кошуљи испод које су се зачикавале, гуркајући се и њишући се, две чврсте дојке, босонога, заламала је заперке и везивала лозу. Две кике сиктале су по леђима као две љуте гује. Журила је да посао обави по хладовини.

Незгодно је, море, кад упече „звезда“, штипа зној, - говорила је.

Устајала је пре првих петлова. Волела је посао у винограду, иако су јој руке биле у жуљевима. Беше лепо девојче, здраво, прилика за сваку кућу, са плавим очима, плавлјим од гроздова, и редом ретких, ситних зуба. Звала се Добрија. Волела је да босонога трчи по киши кроз виноград. Кише топле, летње, а она би оним својим пуним уснама хватала несташне капи кише. Није много говорила, под изговором да је реч крта. Удала се за Драгомира, званог Дика, високог, наочитог момка, зелених очију и густе црне косе, кроз коју чешаљ није могао да прође. Вредан, радан, галамџија благе нарави. Кућа преко пута. Заједно су се, као мали, играли у прашини. Као момак и девојка, гледали су се и причали на поселима и саборима, у порти цркве Св. Петке о празницима, у малом селу на обали Топлице. Дика би јој заденуо цвет у косу а она њему дала јабуку, трудећи се да се не виде жуљеви на рукама. Пошла је за Дику, срећна што ће бити његова жена, некако баш пред други светски рат. Кућа богата, пар добрих волова, десетине хектара земље под

кукурузом и пшеницом, и виноград. У кући свекар, омањи човек дугих бркова, радан и вредан. Но, волео је да попије. А ракија не мирује ни у бурету. Свекрва, висока жена, кошчатог лица, гунђала је по цео дан, кивна на своју судбину. Добрија је затекла и три јетрве, спремне да јој врате за све оно кроз шта су и саме прошле. Да тешко раде у кући и у пољу. Месило се на недељу дана, а свакодневно и да се стока намири, краве помузу и млеко подсири. Све је било лакше док је Дика био поред ње. Једнога дана, узео је војнички куфер, кога је сам направио, вичан столарском занату и пошао у војску. Тада је одлазак у војску значио одлазак у рат, овде на југу, у борбу против Бугара. Само га је једне ноћи дуго гледала, загрлила и испратила. Без речи. Речи су крте. Свијала је тек рођену ћерку на грудима, као да тако задржава и њега поред себе, буљећи скамењено у ватриште у коме је догоревала ватра. Над ватриштем бакрач са врућом водом, окачен о вериге, које би кад кад зашкрипале. Звук, сличан болу, који је вриштао у Добрији. Самој, незаштићеној, без разумевања људи са којима је живела, дани су били дуги као гладна година. Једино коме је могла да се пожали била је њена мајка Борика, добра и мудра жена, самоуки лекар и бабица. Намештала је руке и ноге повређенима и порађала жене, а комовицом, свињском машћу и травама обарала „ватру“ код деце. Било јој је жао свог детета.

Како тој ћутиш, што не казујеш на Драгомира, - говорила јој је, па нек си поразговара сас својега татка, биће ће бидне боље. Овакој, само тешко работиш а дете малечко, и ништо, ни да си дођеш до мен слободно, све кришом, - љутито би Борика.

Добрија је ћутала, знала је да ће бити још горе ако каже. А Драгомир би ноћу, кад би био у близини са својом четом, свраћао да види жену и дете. Остао би по пар дана, да се окупа и пресвуче.

Мен ми за теб мука, жељан сам те, дођо да те измилујем, макар да ме утепују. - шапутао јој је Дика, док је она стидљиво окретала главу у страну.

Добрија, Бика, како је од милоште звао, опрала би му кошуље, које није месецима мењао. Пре него би кошуље опрала, потопила би их у корито са врелом водом. Вода се црнела од подавлених бува. Вана јој је имала осам месеци тог децембра, последња зима пред крај рата. Незапамћен снег. Само што је тог јутра подојила и успавала ћерку, Бика се трже. Мамурни свекар, који се наспавао у вајату, упao је у кућу урлајући како треба виноград да се повеже.

Одма да си отишла да заломиш и вржеш лозу - , унесе јој се у лице закрвављеним очима.

Куде ћу сг по овај снег? – збуњено и тужно упита Добрија.

Ако је снег, одма да си искочила, иначе ћу ја... – запрети свекар.

Нико од укућана се није побунио, сви су, као, гледали своја посла, или се правили да не чују. Није јој дао ни да се обује.

-Знам да волиш боса да одиш. – рече и грохотом се насмеја. – Не брини за ћерку, баба ће гу чува. – додаде подругљиво.

Имала је на себи само кошуљу и изношену сукњу вутарку. У журби зграби јелек и мараму. Ишла је ка винограду, ветар је секао по лицу,

ледена киша се сливала низ мараму и мрзла јој косу. Озлеђене и изгребане ноге су јој зебле али после извесног времена су утрнуле. Утрнули су и модри прсти на рукама којима је покушавала да повеже чокоте. Цела је утрнула, као да јој се и млеко у недрима заледило. Плакала је, од бола и неправде. Дозивала је Дику, дозивала је мајку.

Никада се није опоравила. Разболела се од туберкулозе и умрла. Дика је хтео да убије оца, држао му је нож под грлом, није могао. Мало је причао о својој жени, а мојој баби, под изговором да су речи крте. Кад ме пут нанесе, одем и обиђем је, оставим вино или грозд. И једно знам. Нема више топлих киша. Од тада падају само хладне кише. Хладне кише као сузе моје промрзле Добрије.

НАЈБОЉА КРАТКА ПРИЧА ПИРОТА 2020.

САДРЖАЈ

<i>Уместо предговора</i>	3
I награда	
Иван СТАМЕНКОВИЋ • Ниш	
TE DEUM LAUDAMUS	5
II награда	
Далибор ФИЛИПОВИЋ • Пирот	
МРАК	15
III награда	
Владимир ИЛИЕВСКИ • Скопље	
КАД СУ ГОРЕЛЕ ВАРДАРОВЕ ЗАСТАВЕ	22
Драгослав ЂУРОВИЋ • Врњачка Бања	
СТО	27
Томица ЋИРИЋ • Пирот	
ШЕЈН... ..	32
Јелена БЛАГОЈЕВИЋ • Кладово	
BURN BABY	39
Слободан Р. МАТИНОВИЋ • Лазаревац	
ХЕЛЕНКИ ТРИПТИХ	48
Марија КРТИНИЋ ВЕЦКОВ • Београд	
HUSBANDS AND WIVES	51
Стефан ФИЛИПОВИЋ • Пирот	
СТРИЦ	54

НАЈБОЉА КРАТКА ПРИЧА ПИРОТА 2020.

Миле КОСТИЋ • с. Дубница, Врање К'НЗЕР	61
Урош СТЕФАНОВИЋ • Пирот НУЛА ДЕСЕТ	65
Јелена ЦВЕТКОВИЋ • с. Поповац, Ниш СРЦЕ ОД СЛАМЕ	70
Снежана СТАНКОВИЋ • с. Јелашница, Ниш МЕН НИКИ НИШТА НЕ ПИТУЈЕ	75
Татјана СИКИМА • Београд ПОШЛА АНКА НА ВОДУ	80
Биљана СТАНИСАВЉЕВИЋ • Београд КИШЕ	88